

PSIHOLOGIA

6 1994

SOCIETATEA
ȘTIINȚĂ & TEHNICĂ S.A.

În perioada postdecembristă psihologia românească a fost repusă, în mare măsură, în drepturile ei firești. S-au reînființat secțiile de psihologie din cadrul universităților, Institutul de Psihologie, au apărut noi lucrări de valoare, reviste, s-au organizat manifestări științifice.

Pe lângă asemenea aspecte, pozitive și încurajatoare, au apărut însă și unele pericole în raport cu care psihologii autentici trebuie să reacționeze prompt. Nu vom

sesc etaloanele (sau normele) stabilite în țările respective, ceea ce este total contraindicat din punct de vedere psihodiagnostic. Asemenea situație este gravă și destul de periculoasă, ea nefiind, din nefericire, suficient conștientizată de către psihologi, mai ales de practicieni. Noi am lansat diverse apeluri, dar, spre dezamăgirea noastră, fără nici un ecou.

Iată însă că, recent, mai exact în partea a doua a anului universitar 1993-1994, a

curești (prof. univ. dr. Nicolae Mitrofan și psiholog Gabriel Drilea), iar pentru celelalte centre universitare, coordonarea aparține următoarelor cadre didactice: **conf. dr. Anca Munteanu** (Timișoara), **lector Cornel Hăvârneanu** (Iași), **asistent Ștefan Szanoskőzi** (Cluj-Napoca).

Intenția centrală a acestei acțiuni a fost aceea de a elabora o scală de dezvoltare pentru copiii de la 0 la 7 ani, apelându-se la testul american DENVER (DOS în olandeză), care a fost adaptat și etalonat pe o populație de copii din Olanda. De ce s-a optat pentru acesta? Din mai multe motive, dar cele mai importante sînt două:

a) fiind vorba de începutul acțiunilor de etalonare și reetalonare, era normal să pornim cu ceva mai simplu;

b) întrucît testul se aplică destul de repede și ușor, nereclamînd un grad foarte înalt de profesionalism, am putut să ne bazăm aproape în exclusivitate pe studenți, unii chiar din anii mici. Deși noi cunoaștem faptul că în țara noastră sînt unii practicieni ce aplică acest instrument psihodiagnostic, aici ne permitem să amintim doar cîteva aspecte.

Testul DOS conține 105 itemi, împărțiți în patru grupe:

1. **comportament social** (itemi ce urmăresc reacțiile copilului la factorii sociali înconjurători și modul său de comportare; de exemplu: rîs, imitație, comportament față de alți oameni);

2. **comportament de adaptare** (itemi ce urmăresc dezvoltarea capacității de observație și a modului de acționare; de exemplu: coordonarea ochi-mînă, mînuirea obiectelor, rezolvarea unor probleme practice);

3. **comportament verbal** (itemi ce urmăresc modul în

Etalonarea și reetalonarea testelor - o urgență a psihologiei românești

face o trecere în revistă a acestora, ci ne vom rezuma doar la **problema testelor**. Și, în legătură cu acestea, vom semnală faptul că nu este permisă nici o întîrziere în ceea ce privește etalonarea și reetalonarea testelor ce sînt folosite în practica psihodiagnostică. După cunoștințele noastre, nu avem nici un test (cum ar fi, mai ales, cele de inteligență sau de personalitate) la care să avem etalon național alcătuit recent. Acolo unde se aplică asemenea teste se folosesc etaloane vechi. Sau, în cazul în care se aplică teste aduse din străinătate (și în această privință trebuie să recunoaștem că aflulul este masiv și nediscriminatoriu), se folo-

demarat, în sfîrșit, și în țara noastră o asemenea acțiune de etalonare a unor teste. Nu credem că este necesar să specificăm faptul că stabilirea unor norme naționale (etaloane) pentru unele teste presupune eforturi uriașe și participarea a numeroși specialiști și operatori de teren. Cu sprijinul material și mai ales financiar al **Societății SORZ din Olanda** (director **Pieter GJM Hermsen**) și cu entuziasmul unor cadre didactice și studenți din mai multe centre universitare, s-a început și s-a încheiat, în mare parte, **prima etapă**, de altfel și cea mai dificilă, respectiv **aplicarea testului**. Coordonarea generală aparține Centrului universitar Bu-

care este folosită limba; de exemplu: ris, vorbit, vocabular activ și pasiv, combinații de cuvinte, abstracții);

4. comportament motor (itemi ce se referă la controlul asupra corpului; de exemplu: poziția dreaptă a corpului, să stea în șezut, să stea în picioare, să meargă, să sară, balans, prins etc.).

Pentru aplicarea testului se folosesc următoarele materiale: ● un mic ghem de lână roșie ● o jucărie pentru sugari (ce face zgomot), cu un mîner îngust ● 8 cuburi colorate de 2,5 x 2,5 x 2,5 cm, respectiv 2 albastre, 2 galbene, 2 verzi și 2 roșii ● o sticlucă transparentă cu gîtul de 1 cm ● un clopoțel ● o minge de tenis ● un creion ● stafide ● cîteva coli de hîrtie (fără linii sau pătrățele).

Referitor la eșantionul național, cei 2 000 de copii au fost împărțiți în 34 de grupe (clase), 7 dintre ele cuprinzînd 58 de copii, iar 27 cuprinzînd 59 de copii. Din punct de vedere geografic, copiii provin din următoarele centre: 903 copii din centrul București (Muntenia, București, Oltenia, Dobrogea), 419 copii din centrul Iași (Moldova), 186 copii din centrul Timișoara (Banat); 492 copii din centrul Cluj (Transilvania, Maramureș, Crișana).

Urmează acum partea a doua a acțiunii, și anume prelucrarea datelor și alcătuirea normelor naționale (etalonul românesc). Întreaga echipă este hotărîtă să facă o muncă de calitate și de înaltă ținută științifică. Lansăm, totodată, chemarea către psihologii din toată țara de a ne acorda sprijinul în vederea etalonării și reetalonării celorlalte teste. ■

Prof. dr.
Nicolae Mitrofan,
Universitatea București

În curs de apariție: **COPIII SUPRADOTAȚI** de Mihai Jigău

● De ce nu ar fi chiar fiul, nepotul sau elevul dv. un copil supradotat? ● Între 3 și 5% din populația de toate vîrstele este supradotată intelectual și/sau talentată. ● Cei supradotați sînt totuși copii ca toți ceilalți, sînt "anormali" sau "supranormali"? ● Este de ajuns să fii inteligent pentru a fi și creativ? ● Pot ei să învețe să citească foarte de timpuriu și adesea singuri? Sînt mai mulți supradotați printre primii născuți băieți sau printre cei proveniți din familii favorizate socio-economic? ● Cîți copii supradotați sînt în România? Pe mulți i-am văzut, dar pe puțini i-am recunoscut a fi excepționali și le-am identificat exact direcția posibilelor lor performanțe deosebite. ● Și dacă am reușit să-i descoperim, ce putem face pentru ei?

La toate aceste întrebări răspunde volumul **COPIII SUPRADOTAȚI**, de Mihai Jigău, cercetător științific la Institutul de Științe ale Educației, lucrare în curs de apariție la Societatea Știință & Tehnică.

Autorul a scris această carte cu convingerea că nici un gest, inclusiv științific, nu este fără efect pentru acea categorie de copii care încă luptă să se legitimizeze. Cine oare se mai îndoiește că viitorul nostru sălășluiește în cei care acum se amuză copios cu mașinuțe sau păpuși?

DRUMUL CEL MAI SCURT CĂTRE INFORMAȚIE

RADIO DELTA

București, Ploiești și Valea Prahovei

93,5 FM

O GAMĂ COMPLETĂ DE SERVICII PROMOTIIONALE

TEL. (01) 631 73 89 *** FAX (01) 311 34 32

CONSTANȚA * BRAȘOV * GALAȚI * BUZĂU * RM. VÂLCEA * ORADEA * FOCȘANI

În măsura în care se poate vorbi de o comunitate a psihologilor din România, indiscutabil aceasta este condiționată nu numai de "posibilul acțional" intern, dar într-o foarte bună măsură și de starea psihologiei din Occident. Influența comunităților de psihologi din diverse țări merge de la importul de teorie și metodă, de la pregătirea specialiștilor români în afara țării pînă la formarea studenților prin cursurile profesorilor vizitatori străini. Este inutil să se mai spună despre condiționarea cunoașterii autohtone de către răspîndirea cunoașterii din Occident. Existăm în bună măsură prin ceea ce reușim să ne informăm - destul de aleator și haotic de altfel - din Vest. De aceea cred că ar putea fi utilă prezentarea cîtorva psihologii naționale care împărtășesc aceeași condiție periferică în geografia cunoașterii în psihologie. Am selectat ceea ce mi s-a părut a fi cel mai interesant din buletinele informaționale "Psychology International" editate de American Psychological Association, mai precis de către Biroul de relații internaționale al acestei organizații. Am folosit următoarele numere ale acestui buletin: vol. 4, nr. 1, iarna 1993; vol. 4, nr. 2, primăvara 1993; vol. 4, nr. 3, vara 1993; vol. 4, nr. 4, toamna 1993 și vol. 5, nr. 1, iarna 1994. "Psihologiile naționale" pe care le prezint aici nu au probabil mare legătură cu psihologia din țara noastră, dar cred că merită efortul de a afla cîte ceva despre ele. Este vorba despre Brazilia, Chile, Armenia, Croația, Africa de Sud și Japonia și puțin despre psihologia în Rusia.

gia a apărut în universitățile braziliene datorită filozofiei, pedagogiei și psihiatriei. În această perioadă, grație fondurilor guvernamentale, psihologia s-a dezvoltat destul de mult, ajungîndu-se în momentul de față la 61 213 de psihologi înregistrați (ultima statistică este din mai 1987).

Psihologii brazilieni au trei domenii de interes majore, consideră A. Biaggio. În primul rînd, este vorba de psihologia aplicată, în particular cea clinică. Datorită influenței importante a psihologilor francezi și argentinieni, există mult interes pentru S. Freud și J. Lacan. Al doilea cîmp de interes este psihologia environmentală. Există un număr de studenți brazilieni ce își pregătesc în Germania teza de doctorat în acest domeniu, drept urmare fiind de așteptat în viitor apariția unor grupuri de cercetare cu această specializare. În fine, psihologia educațională este puternic influențată de teoria lui Piaget. Autorii brazilieni încearcă să adapteze această teorie la problemele de învățare ale copiilor săraci. De fapt, remarcă autoarea, în toate domeniile psihologiei se remarcă "crearea de noi modele care să fie folositoare în abordarea sărăciei" (nr. 1, iarna 1993, p. 7).

Principalele reviste de psihologie din Brazilia sînt "Arquivos Brasileiros de

Psihologia în lume

BRAZILIA Potrivit Angelei Biaggio (profesor american asociat la Federal University of Rio

Grande do Sul), psihologia este o știință nouă în această țară. Doar acum 30 de ani profesia de psiholog a fost recunoscută oficial. Psiholog

Psicologia" (fondată în 1948), "Revista de Psicologia" și "Interamerican Journal of Psychology". În privința informației de specialitate exis-

tente, A. Biaggio consideră că Ed. Claparede, Freud și Piaget - dintre numele mari europene - și Allport, Keller, Rogers, Skinner și Klineberg - dintre cele americane - au fost cu predilecție traduși în portugheză. Tot privitor la circulația informației, se menționează că deși mulți studenți și profesori cunosc limba engleză, materialul existent este insuficient, iar revistele străine ajung cu mare întârziere. O ultimă observație interesantă este că aproximativ 75% dintre psihologii brazilieni sînt persoane de sex feminin - probabil datorită remunerației proaste și tradiției umaniste care tinde să vadă psihologia mai degrabă ca o profesie ajutoare decît ca o știință.

CHILE Situația actuală și istoria psihologiei chiliene sînt prezentate de către Sergio Espinoza de la Departamentul de psihologie al Universității din Chile. El consideră că se poate vorbi de această știință începînd din 1889, o dată cu înființarea Laboratorului de psihologie experimentală de pe lângă Universitatea din Chile (de către Guillermo Mann, un profesor german ce ținea cursuri la Institutul Pedagogic din Chile). Din 1918 și pînă prin 1960, Institutul Pedagogic a fost principala instituție răspunzătoare de răspîndirea psihologiei în țară. Către sfîrșitul acestei perioade a început să se facă simțită influența psihologiei americane, în special prin eforturile lui Luis Tirapegul, doctorand al Universității Columbia din SUA. Totodată, din cadrul laboratorului înființat de Mann a luat naștere Institutul Central de Psihologie, ce tuțelează cercetarea, testarea și predarea în domeniul psi-

hologiei. După 1960 rolul de lider în cadrul instituțiilor responsabile de dezvoltarea psihologiei a fost luat de către departamentele de psihologie ale Universității din Santiago de Chile și Universității Catolice din același oraș. Începînd cu 1981, peisajul instituțional al psihologiei chiliene s-a lărgit prin apariția facultăților particulare. În prezent, aproximativ 80% din cele 28 de facultăți și colegii unde se predă psihologie sînt particulare. Din acest punct de vedere cred că este interesant de urmărit care va fi acest procent peste 10-15 ani la noi în țară, ținînd seama de faptul că numai după patru ani numărul facultăților particulare de psihologie îl depășește pe cel al facultăților de stat. Se observă, ca și în cazul Braziliei, și în general al oricărei țări, o puternică feminizare a psihologiei. Din cei 3 500 de psihologi, mai mult de 70% sînt de sex feminin. Sergio Espinoza crede că principalele probleme ale psihologiei chiliene sînt echilibrul dintre activitățile academice și cele de cercetare, dezvoltarea programelor de specializare profesională și de orientare a cercetării. Soluția oferită psihologiei chiliene de autorul menționat este de a crește contactele cu specialiștii străini și de a-și spori participarea internațională. Gîndindu-mă la psihologii români, cred că mulți dintre ei au înțeles eficiența și caracterul necesar al acestei căi de urmat.

ARMENIA Republică exsovietică, Armenia avea în 1991 doar 167 de psihologi, din care doar 5 cu doctorat ("candidat în științe" - echivalentul doctoratului în

fosta URSS). Primul moment important în viața acestei mici comunități este, potrivit lui Samvel Jeshmaridian și Harold Takooshian, anul 1921, cînd a fost înființat Laboratorul de psihologie experimentală de pe lângă Universitatea din Erevan de către M. Edilian - un student și doctorand al lui W. Wundt. În timpul stalinismului, au existat cîțiva psihologi de origine armeană care au căpătat un prestigiu deosebit în rîndul breslei psihologilor sovietici. Aici sînt incluși Levon Orbeli, succesorul lui Pavlov, desemnat chiar de acesta, și Boris Ananiev, "al treilea autor sovietic din punct de vedere al referințelor bibliografice" și primul decan al Facultății de Psihologie din cadrul Universității din Leningrad. Autorii articolului consideră că a deveni psiholog în Armenia este o întreprindere destul de aventuroasă, în sensul că nu există un sistem de învățămînt de specialitate bine pus la punct.

Psihologii armeni par a fi foarte reținuți și suspicioși unii față de ceilalți din moment ce pentru un număr de 167 de psihologi există 3 asociații profesionale. În ceea ce privește viitorul acestei științe în Armenia, autorii prevăd trei tendințe: 1) "o trecere de la știința de laborator a erei sovietice la «psihologia practică» - clinică, consiliere sau industrială", și aceasta în primul rînd ca urmare a cutremurului din 1988, ce a produs numeroase traume, și a războiului în care această țară este angajată; 2) puternica influență americană (consecință a înființării Universității Americane din Armenia, creația diasporei armenice din America de Nord); 3) începutul creșterii coeziunii psihologilor.

CROAȚIA Informația privind activitatea psihologilor din Croația se axează, în principal, pe efortul acestora de a vindeca traumele produse de războiul din fosta Iugoslavie. Desigur că nu se pot consilia în totalitate familiile celor 150 000 de morți și cei două milioane de refugiați. În aceste condiții, se știe că cei mai afectați de vicisitudinile războiului sînt copiii. Arpad Barath, doctor în psihologie, este coordonatorul unui program de intervenție/prevenție pentru scăderea simptomelor posttraumatice ale războiului la școlari. Psihologii clinicieni, ai dezvoltării și cei sociali, împreună cu specialiști în artă ai UNESCO, încearcă să reducă numărul copiilor ce suferă de stres posttraumatic (Post Traumatic Stress Disorder). Aceasta se face prin încurajarea profesorilor și psihologilor școlari de a sprijini familiile cu copii traumatizați, răspîndirea cunoștințelor profesionale și a abilităților de intervenție și o campanie de explicare a efectelor războiului asupra copiilor. Observațiile de teren ale echipelor, făcute asupra a 5 825 de subiecți, au arătat că 40% dintre copii suferă de stres posttraumatic. De asemenea, s-au identificat 5 factori descriptivi pentru traumele de război: o frică generală de război și de adăpost, griji pentru membrii familiilor, lipsa casei și anxietăți legate de separare, mărturii legate de masacre și omoruri în masă și expunere directă la tortură și pericole de război. Ca metodă de intervenție și terapie a fost folosită terapia prin artă. De remarcat, pe lângă ineditul metodei, că ea a fost dublată de o mare libertate și creativitate în alegerea tehnicilor folosite.

AFRICA DE SUD Majoritatea cititorilor cunosc că începînd de anul acesta, o dată cu alegerile multirasiale ce au avut loc și care au fost cîștigate de populația majoritară de culoare, Republica Africa de Sud a încetat să fie, cel puțin din punct de vedere constituțional, patria rasismului și a discrepanțelor uriașe între rase. În acest context, Asociația Psihologilor din Africa de Sud (PASA) a hotărît unele schimbări menite să sporească eficiența acesteia ca organ reprezentativ al psihologilor din Africa de Sud. Mai concret, membrii asociației au decis constituirea lor într-o nouă organizație ce ar urma să lărgescă accesul la servicii specifice și educație al populațiilor dezavantajate; în plus, ea ar urma să combată rasismul, sexismul și hegemonia eurocentrică în practica profesională și învățămînt, în conducerea activității pe plan național. Istoria psihologiei în Africa de Sud ține în exclusivitate de comunitatea albă dominantă în această țară. Ea a servit interesele și nevoile populației albe o perioadă îndelungată. Cei ce aveau legătură cu această știință (cercetători, profesori, studenți, practicieni) aparțineau, în proporție de 90%, populației albe, minoritare. James Statman, autorul articolului, enumără capetele de acuzare împotriva sus-amintitei organizații: cea mai importantă pare a fi cea privitoare la ignorarea completă a numeroaselor probleme ale populației majoritare și apărătoare a stării de fapte. În aceste condiții, ca urmare a inițiativei lui Lionel Nicholas, organizator al unui grup de luptă antiapartheid ("Psihologia și Comitetul Apartheid"),

vechea asociație a fost dizolvată, apărînd una nouă, în care grupuri să spunem "progresiste" (deși termenul este epuizat la noi) au căpătat o putere sporită. Ca dovadă a acestei schimbări, Conferința națională a psihologilor din Africa de Sud a purtat titlul: "Psychology, Oppression and Social Transformation".

JAPONIA Psihologia, în sensul în care este concepută în Occident ca știință, a început să pătrundă în Japonia în ultimul sfert al secolului trecut, o dată cu reformele învățămîntului introduse de restaurarea regimului imperial. Mai precis, aceasta a însemnat traduceri de lucrări de psihologie, instruirea unor cercetători japonezi în străinătate (în special în America). În 1926 apare prima revistă de psihologie, "Jurnalul japonez de psihologie", editat de Asociația Japoneză de Psihologie, înființată în același an. Deși mică la început, după al doilea război mondial ea și-a mărit considerabil numărul de membri. Cei mai mulți dintre psihologi lucrează în universități; pe al doilea loc se situează cei care lucrează ca psihologi practicieni în organisme guvernamentale și particulare. Asociația Japoneză de Psihologie, principala organizație profesională a psihologilor, este organizată pe cinci secții: 1) senzorială, perceptuală, cognitivă; 2) a dezvoltării, a educației; 3) clinică, a personalității, criminală, corecțională; 4) socială, industrială, culturală 5) metodologică, teoretică, istorică și generală. Convențiile anuale ale asociației se axează pe subiecte culturale și sociale, cercetări ale proceselor senzoriale și perceptuale, psihologie cog-

nitivă, psihologie clinică și psihologia dezvoltării. De asemenea se remarcă în ultimii ani interesul sporit pentru cercetări transculturale și pentru domeniul gândirii orientale, împreună cu implicațiile ei. Masatoshi Tomita, autorul textului, consideră că alături de asociația sus-amintită, mai prezintă importanță în peisajul instituțional al psihologiei japoneze Asociația Japoneză de Psihologie Aplicată (înființată în 1931) și Asociația Japoneză de Psihologie Educațională (înființată în 1952). Cred că nu este nici un motiv să ne îndoim de fraza cu care autorul își încheie prezentarea: "Există multe cercetări originale și semnificative în curs de desfășurare în Japonia, dar puține dintre ele au fost traduse în engleză".

RUSIA În ceea ce privește psihologia din Rusia postcomunistă, cred că există foarte puține informații la noi în țară. Un astfel de subiect este greu de abordat în primul rând datorită prejudecăților privind Rusia și mai ales datorită amintirilor recente ale românilor referitoare la regimul comunist, cu precădere perioada stalinistă; fără îndoială că cei ce au avut legături cu psihologia din acea perioadă își aduc aminte de sovietizarea ei masivă. De aceea voi prezenta doar ceea ce am putut extrage din materialele amintite, abținându-mă de la remarci cu caracter personal. În urma unui colocviu ruso-american ținut la Washington, redactorul-șef al revistei "Psychology International", Marian Wood, a vorbit cu Ekaterina Șcedrina, redactorul-șef al celei mai importante reviste de psihologie,

"Voprosi psihologii". Aceasta din urmă consideră că "situația psihologiei rusești reflectă actualul proces politic din fosta Uniune Sovietică". La început a existat mult entuziasm în rândul psihologilor privind posibilitățile deschise de schimbările politice. Mai apoi, după ce entuziasmul a trecut, psihologii au înțeles că există unele probleme. În primul rând se constată incapacitatea psihologilor ruși de a rezolva probleme ce apar în "viața reală" (de exemplu catastrofa de la Cernobil, cutremurul din Armenia, conflictele din fosta URSS). O a doua problemă este distanța dintre psihologia "academică" și ceea ce se cere de la psiholog în cadrul societății. În fine, cea de-a treia problemă majoră a psihologiei din Rusia este lipsa de fonduri, resimțită și în cercetare și în numărul limitat de burse acordat tinerilor cercetători cu adevărat interesați de domeniu. Răspunzând la întrebările despre revista pe care o conduce, E. Șcedrina afirmă că aceasta este cea mai citită revistă de specialitate din spațiul fostei URSS (cca 20 000 de exemplare). Înființată în 1955, ea continuă să publice articole ale specialiștilor de pe tot spațiul fostei Uniuni Sovietice. Ea are deopotrivă un caracter de informare generală - probleme de consiliere, de psihologie educațională ș.a., cât și unul științific - publicul țintă este în primul rând specialistul în psihologie.

Un alt semn venit din Rusia îl reprezintă impresiile lui Jennifer Boyd, o tânără cercetătoare americană ce a petrecut în anul 1993 patru luni în Rusia. Ea spune că imaginea psihologiei sovietice și, în speță, rusești aduce în mintea multora

două imagini: pe de o parte, cercetătorii consacrați precum Pavlov și Vigotki, iar pe de altă parte, prizonierii politici închiși în lagărele psihiatrice din Siberia. Preluând opinia Alei Spivakovskaia, aflăm că psihologia rusească se orientează spre un caracter pragmatic mai pronunțat. "Clinicienii în Rusia se luptă să facă psihologia o disciplină care «ajută» este, de altfel, titlul ales de autoare.

Cum tabuurile comuniste cu privire la inconștient au fost abolite, psihanalizii ce au fost pregătiți în Germania către începutul secolului au început să îi instruiască pe cei mai tineri în această teorie. Este de remarcă faptul că există psihologi moscoviți care au lucrat cu Carl Rogers. Autorul preia, de asemenea, mărturiile ale unor cercetători ruși cu privire la salariile lor mizere (30-40 \$), la dificultățile pe care le întâmpină femeile în încercările lor de a avansa în cariera științifică. Se remarcă și o serie de dificultăți cum ar fi raritatea publicațiilor străine, procurarea hîrtiei pentru publicațiile de specialitate, greutățile legate de participarea la conferințele de specialitate din străinătate. Sînt menționate, de asemenea, dificultăți în legătură cu titlurile academice, credibilitatea scăzută a psihologiei ("publicul se gîndește la psihoterapie ca la ceva similar cu vrăjitoria sau șamanismul"). ■

Student
Liviu Chelcea,
Universitatea București

Fiecare dintre noi s-a găsit, nu o dată - mai ales în preajma unor repere importante din viață -, în situația de a-și face bilanțul activității, de a enumera plusurile și minusurile de pînă atunci.

Și dacă acceptăm ușor - chiar revendicăm - succesele, admitem foarte greu nereușitele și destul de rar putem analiza cu obiectivitate factorii personali care le-au provocat.

O diagnoză corectă a gradului real de satisfacție față de propria persoană, față de propria activitate, este însă absolut necesară dacă dorim cu adevărat să progresăm.

Satisfacția iluzorie, protejarea cu orice preț a imaginii favorabile despre sine, atribuirea cauzelor eșecurilor în totalitate către exterior - altor persoane, situațiilor întotdeauna potrivnice etc. - ne condamnă iremediabil la stagnare, la ineficiență, la inadaptare.

Testul de mai jos vă poate ajuta în măsurarea gradului de satisfacție față de propria persoană, în identificarea și înțelegerea unor factori personali de eșec și în înțelegerea unor strategii de acțiune mai eficiente.

Sînteți o persoană mulțumită de dumneavoastră înșivă?

Alegeți varianta de răspuns, DA sau NU, care se potrivește în cea mai mare măsură, dar fără a vă gândi prea mult. În final veți găsi modul de cotare și interpretarea rezultatelor.

1 Mi-ar plăcea să fiu o persoană diferită de cea care sînt.

DA NU

2 De multe ori am considerat că nu am realizat mare lucru în viață (pînă acum).

DA NU

3 Relațiile mele cu ceilalți sînt în general pozitive.

DA NU

4 Mulți dintre cei pe care îi cunosc îmi sunt net superiori din multe puncte de vedere.

DA NU

5 Cînd în acțiunile mele am întîlnit obstacole numeroase, de cele mai multe ori mi-am schimbat planurile.

DA NU

6 Pot să-mi susțin opiniile în fața unei adunări.

DA NU

7 Multe din componentele caracterului meu ar trebui schimbate.

DA NU

8 Am mare încredere în deciziile mele.

DA NU

9 În general sînt o persoană simpatizată.

DA NU

10 Am o părere bună despre propria mea persoană.

DA NU

11 Mă jenez de unele din acțiunile mele din trecut.

DA NU

12 Mă simt o persoană foarte utilă altora.

DA NU

13 Criticile altora sînt pentru mine mai degrabă un stimulent decît o ofensă.

DA NU

14 Cred că arăt mai bine în realitate decît în fotografiile.

DA NU

15 Mă întreb adesea care este valoarea mea reală.

DA NU

16 În conflictele cu ceilalți mă simt deseori vinovat(ă).

DA NU

17 Laudele pe care mi le aduc ceilalți sînt, în marea lor majoritate, sincere.

DA NU

18 Resimt un disconfort psihologic în prezența unor persoane necunoscute.

DA NU

19 Datorită capacităților pe care le am sînt în stare să realizez ceea ce doresc.

DA NU

20 În general, mă consider o persoană superioară celor din anturajul meu.

DA NU

21 Seara sînt de obicei mulțumit(ă) cu ceea ce am realizat peste zi.

DA NU

22 La examene, concursuri etc., mă prezint fără nici un fel de complexe.

DA NU

23 Am avut profesori foarte buni în școlile pe care le-am urmat.

DA NU

24 Șefii mei mi-au recunoscut întotdeauna meritele.

DA NU

25 Părinții mei m-au înțeles și m-au încurajat permanent.

DA NU

26 Ceilalți profită de multe ori de bunătatea mea.

DA NU

27 Sînt mulțumit(ă) de ținuta mea generală (fizică, vestimentară).

DA NU

28 Cred că uneori în viață este bine să ai și puțin tupeu.

DA NU

29 Am folosit deseori în favoarea mea situațiile care au apărut.

DA NU

30 Deși am capacități intelectuale și aptitudinale ridicate, motivația mea este destul de scăzută.

DA NU

31 Responsabilitățile din cadrul familiei mi-au limitat aspirațiile și realizările.

DA NU

32 Sînt o persoană ghinionistă.

DA NU

33 Situațiile nefavorabile prin care a trecut familia mea mi-au influențat negativ cariera.

DA NU

34 În general cred că întâmplarea joacă un rol important în existența cuiva.

DA NU

Mod de cotare

Acordați câte un punct pentru fiecare răspuns corespunzător cu cele de mai jos:

1. NU; 2. NU; 3. DA; 4. NU; 5. NU; 6. DA; 7. NU; 8. DA; 9. DA; 10. DA; 11. NU; 12. DA; 13. DA; 14. NU; 15. NU; 16. NU; 17. DA; 18. NU; 19. DA; 20. DA; 21. DA; 22. DA; 23. DA; 24. DA; 25. DA; 26. NU; 27. DA; 28. DA; 29. DA; 30. NU; 31. NU; 32. NU; 33. NU; 34. NU.

Interpretarea rezultatelor

◆ Dacă ați obținut între 26 și 34 de puncte: sînteți o persoană foarte mulțumită de dv. înșivă, aveți multă încredere în capacitățile proprii. În raporturile cu ceilalți manifestați siguranță, disponibilitate și altruism; la rîndul lor, ceilalți vă stimează și vă apreciază, ceea ce vă face plăcere.

Sînteți în stare să apreciați în mod obiectiv propriile limite și dificultățile obiective, astfel încît deciziile dv. sînt cu mai multe variante de rezolvare; de aici și reușitele numeroase pe care le aveți.

Se pare că vă apropiați foarte mult de modelul psihologic al eului pe care vi l-ați format în copilărie și adolescență și la care v-ați conformat tot mai mult în cursul maturizării dv.

Există și un pericol potențial în ceea ce vă privește, anume supraevaluarea. Căutați un set de criterii stricte de autoapreciere și apreciere a celorlalți și reflectați puțin asupra lor.

◆ Între 15 și 25 de puncte: sînteți o persoană foarte exigentă cu dv. înșivă, fapt pentru care nu vă satisfac rezultatele obținute; ținta dv. este de fapt... perfecțiunea!

Bilanțul vă este negativ pentru că v-ați propus sco-

puri foarte greu de realizat, aspect și mai pregnant dacă ați răspuns invers decît în grila de cotare la întrebările 1, 7 și 15.

Totuși, din moment ce aveți aptitudini și capacități ridicate, de multe ori reușiți - chiar dacă situațiile de rezolvat sînt dificile -, momente în care aveți o părere mai bună despre dv. înșivă.

Reduceți-vă puțin nivelul de autoexigență și mai ales nu vă comparați întotdeauna și numai cu cei mai buni ca dv. Premisele realiste de la care veți pleca vă oferă mai multe șanse de succes.

◆ Între 0 și 14 puncte: nu aveți o părere bună despre dv., nu-i așa? Vi se pare că niciodată nu vă comportați adecvat într-o situație, că-i deziluzionați pe ceilalți și pe dv. înșivă. Probabil unele din insuccesele dv. sînt cauzate de lipsa de încredere în forțele proprii, ceea ce vă pune chiar de la început în poziție de inferioritate, inclusiv în ochii celorlalți.

La rîndul său, lipsa de încredere în forțele proprii poate fi multiplu determinată: dacă la întrebările 23-26 ați răspuns invers decît în grila de cotare, aveți tendința de a atribui altora cauzele insucceselor personale; răspunsurile diferite la întrebările 27-30 arată că aveți tendința de a vă vedea numai defectele, nu și calitățile pe care, în mod real, le aveți. În fine, răspunsurile inverse la întrebările 31-34 denotă o tendință puternică spre fatalism, apreciind "soarta" ca potrivnică.

Strategia indicată pentru dv. rezidă în vechea zicală: "Ajută-te singur dacă vrei să te ajute cel de sus!" ■

Traducere și adaptare:
Jenica Sîntion,
Filaret Sîntion

Psihologia socială a fost marcată în ultimii 20 de ani nu atât de acumularea unor fapte de cunoaștere, cât de o schimbare a punctelor de vedere și chiar a stilului de gândire. Întorcînd asupra sa o privire critică, ea și-a conștientizat propriile lacune mai ales în ceea ce privește studiul relațiilor cu **Celălalt** (individ sau grup), recunoscînd că acesta a rămas în mare măsură un necunoscut.

Se pare că unul din obstacolele acestei limitări în cunoaștere este însăși educația primită, care, cu valorile și criteriile ei de reușită, exaltă un individ remarcabil de egocentrist. Chiar psihologia socială participă la acest demers prin conceptele sale fundamentale ca: self-ul, ego-ul, identitatea, al căror sens nu este întotdeauna foarte clar și care tind să considere fiecare persoană izolată de mediul său apropiat și de celelalte persoane. În multe cazuri se investighează gîndirea, percepția, limbajul prin opunerea unui subiect închis asupra lui însuși și a unui obiect care-i rezistă sau îl depășește. În această viziune puțin contează dacă unii cercetători pun accentul pe subiect, în timp ce alții accentuează asupra obiectului. După cum spunea S. Asch, psihologia noastră este fasonată de un principiu egocentric. Ca dovadă - asiduitatea cu care se sugerează că problema identității: "Cine sînt?", este mai importantă pentru individ și pentru grupul social decît cea a alterității: "Cine este Celălalt?". Se uită prea des că între "eu" și lumea exterioară trebuie plasat un al treilea termen, acel Celălalt, care induce o distanță și schimbă atît sensul actelor noastre, cît și al raporturilor individuale și sociale.

Egocentrismul psihologiei a provocat reacții la o mare parte dintre cercetătorii care admit că

Încotro se îndreaptă psihologia socială?

psihologia, așa cum se prezintă în momentul de față, este incompletă, că faptele pe care se fondează au limite, că se acordă cunoștințelor obținute mai multă valoare decît o au în realitate în măsura în care devine imposibilă ocultarea a tot ce leagă un individ de semenii săi. Chiar dacă se mai reușește separarea psihologiei individului de cea socială, eliminînd pe Celălalt, nu mai este în prezent posibil să se facă abstracție de el. Pe continuumul bipolar care are la un capăt individul și la celălalt societatea, cele două extreme sînt numai construcții teoretice. Devine astfel legitimă întrebarea: **încotro se îndreaptă psihologia socială astăzi?**

Privită de la distanță, psihologia socială a deceniului 9 pare a fi un cîmp de luptă, în care se confruntă, cu argumente teoretice și metodologice, cinci mari curente:

◆ **construcționismul social**, care afirmă că experiența lumii, cunoașterea nu sînt produsul elaborării ipotezelor și verificării lor, ci este vorba despre convenții lingvistice ce orientează înțelegerea;

◆ **analiza discursului**, orientare axată pe studiul limbajului vorbit și scris, care se prezintă într-o versiune Wittgenstein, asociată numelui lui R.

Harré și într-o versiune post-structuralistă;

◆ **teoria reprezentărilor sociale**, elaborată de S. Moscovici, despre care am vorbit cu altă ocazie (vezi Psihologia nr. 6/1993);

◆ **istoricismul**, care afirmă identitatea între faptele sociale și cele istorice, reprezentat de Gergen;

◆ **critica psihologiei sociale** (critical social psychology), care încearcă să demonstreze că psihologia socială este în serviciul puterii.

Ele și-au făcut apariția pe scena științifică o dată cu revoluția cognitivă, ca urmare a crizei psihologiei sociale din anii '70.

Fiecare din aceste cinci mari curente corespunde unei identități a psihologiei sociale. În spatele fiecăruia se poate descifra un implicit care reflectă opțiuni privitoare la diferite sfere. Este vorba în primul rînd despre problema referentului: au sau nu fenomenele cognitive un referent în realitate? Opțiuni diferite apar și în ceea ce privește teoria adoptată asupra socialului: teorie a acțiunii sociale sau a legăturii sociale ca la Durkheim, ca și nivelul la care se caută explicațiile - social sau individual. Dar apar diferențe și în ceea ce privește subiectul psihologiei sociale: este vorba despre societate, grup sau individ?

Privind mai de aproape, se poate observa însă că, în ciuda tuturor diferențelor menționate, toate aceste cinci curente poartă amprenta postmodernismului, care se reflectă în strategia de abordare a obiectului cercetării. Este vorba despre o strategie a "întoarcerii" spre atitudini și concepte vechi. Patru aspecte ale acestor "întoarceri" ies în evidență:

1. Întoarcerea la oral. Putem aminti în acest sens pe construcționisti cu aserțiunea lor: "Cunoașterea este narați-

une lingvistică". Cunoașterea ca narativitate nu este nouă. Ideea de a "citi în cartea naturii" vine de la Spinoza. Dar construcționiștii pun accent pe pater-nuri de comunicare și pe discurs, un loc la fel de important fiind acordat metaforei, care, mai mult decât figură de stil sau analogie, este văzută ca un element puternic în construirea realității, care face unele aspecte pregnante, ocultându-le pe altele.

Același aspect de întoarcere la oralitate îl putem găsi în analiza discursului, care postulează limbajul ca substanță și vehicul al relațiilor sociale. Din cele 4 posibilități de intrare în limbaj: fonetică, sintactică, semantică, pragmatică, aceștia aleg pragmatica, iar analiza discursului devine o parte a pragmaticii, distingându-se totuși de teoria actelor de vorbire (speech-act). Focusul psihologiei discursive este orientat spre acțiunea vorbită sau scrisă, spre acțiuni sociale și interacțiuni în cursul discursului.

2. Întoarcerea spre particular, ceea ce vrea să spună că nu există cunoștințe universale. Acțiunea, spun construcționiștii, intervine, întotdeauna într-un context, iar orice context are semnificații, acțiuni și o logică proprie.

Intervenția contextului apare și în analiza discursului, prin reevaluarea critică a noțiunilor clasice de psihologie socială, cum ar fi atitudinea și self-ul. Dacă atitudinea era considerată ca fiind invariantă, subiacentă unor întrebări și independentă de acestea, pentru analiza discursului important este să se ia în considerare atitudinea dependentă de context: răspunsurile indivizilor la aceleași întrebări în funcție de cum este formulată întrebarea și de circumstanțe, pentru că o atitudine în anumite condiții nu va fi aceeași în altele condiții. Deci atitudinea nu are omogenitate

interioară. Aceluiași demers este supus și conceptul de self: nu există self în sine, ci versiuni ale eu-lui care se manifestă în circumstanțe diferite. Asemănător sînt tratate toate entitățile psihologice măsurabile într-un experiment.

3. Întoarcerea la local. Privirea aruncată nu mai este globală. Cercetătorii se întorc spre imediat, spre comunități locale discrete, instituții mici, organizații nonguvernamentale, către convivialitate, abandonîndu-se în același timp căutarea unor cadre teoretice și metodologice valabile pentru toate culturile.

4. Întoarcerea la temporal, care semnifică înscrierea în istoricitate a evenimentelor particulare studiate. Orice acțiune umană este înscrisă în istoricitate și trebuie descrisă, ceea ce implică un demers de interpretare, hermeneutic, explică construcționiștii.

În mod logic, aceste patru aspecte ale strategiei întoarcerii duc către o negare a soluțiilor raționale valabile întotdeauna și oricînd și postularea unor soluții locale și temporale.

Un alt aspect comun celor 5 curente este orientarea metodologică unde se observă o aderare la principiile etnometodologiei și etologiei, încercîndu-se o eliminare completă a metodei experimentale în favoarea unui demers antropologic.

În ceea ce privește conținutul concret al cercetărilor, psihologia socială, încercînd să salveze psihologia din egocentrismul său, a început să se orienteze în mai mare măsură către Celălalt. Interesant de remarcat este că în ultimul timp temele privilegiate ale cercetării în psihologia socială sunt comune psihologiei persoanei, sociologiei și antropologiei. Se tratează noțiuni comune și se abordează problematici și idei care permit o comunicare peste frontierele care despart aceste

discipline, frontiere care devin pe zi ce trece mai fragile, mai transparente, mai arbitrare.

Această stare de fapt poate fi argumentată luînd în considerare cîteva teme care au captat interesul cercetătorilor:

◆ **competența socială** (social skills), ca pattern de comportament social, care-i face pe indivizi socialmente competenți, adică le oferă capacitatea de a produce efectele dorite asupra altor indivizi.

◆ **reputația socială**, definită ca o judecată de valoare, purtată de o comunitate asupra unui anume individ, aparținînd în general, dar nu și necesar, acelei comunități, cu complementarul său, birfa sau calomnia.

◆ **procesele de influență** prin care se modifică atitudinile, percepții și judecăți, atît cele concentrare prin mass-media, cît și cele ce se difuzează discret prin intermediul indivizilor ce se întîlnesc în același spațiu.

◆ **simțul comun și erorile sale**, care nu mai sînt explicate prin limitări cognitive ale creierului atunci cînd se tratează informații, ci prin reprezentări sociale subiacente, punînd sub semnul întrebării dihotomia între un mod de gîndire "expert" și normal și altul "naiv".

◆ **supunerea liber simțită**, ca schimbare a comportamentelor sociale, care permite înțelegerea modului în care subiecții experimentali ajung, avînd toată libertatea, să gîndească și să se comporte așa cum vrea cercetătorul, fără să știe în cea mai mare parte a timpului că participă la un experiment. Se poate astfel înțelege cum și în viața de zi cu zi indivizii (copii și adulți) ajung, avînd toată libertatea, să gîndească și să se comporte cum vor alții (copii și adulți).

O problemă abordată din ce în ce mai des este cea a relațiilor sociale și a reglemen-

tărilor cognitive, unde se înscriu studiile asupra proceselor prin care indivizii construiesc cunoașterea realității sociale, înțelegînd prin realitate socială mai ales sinele și celălalt, relațiile dintre persoane, atribuirea responsabilității, regulile, normele, instituțiile și credințele sociale. Nu este vorba numai de o descriere a unor procese cognitive, ci mai ales de analiza modului în care diferitele dinamici sociale modulează funcționarea cognitivă, condiționînd actualizarea, întărirea sau slăbirea efectelor. Tot aici este situată și problematica percepției sociale, mult timp dominată de modelul cognitivist, unde s-a păstrat pentru o lungă perioadă de timp o tradiție de cercetare care neglija studiul aspectelor sociale ale funcționării cognitive.

Cercetările asupra schemelor pragmatice și asupra marcajelor sociale, analizînd direct intervenția unor principii organizatoare, arată cum acestea pot duce la reorganizări cognitive, mai ales ca urmare a unor conflicte socio-cognitive. Intervenția acestor scheme generale este întotdeauna condiționată de dinamici situaționale, deseori descrise în studiile asupra deciziilor colective sau asupra proceselor de influență majoritară sau minoritară.

După cum se poate observa, psihologia socială, axîndu-se mai mult pe aspecte interpersonale, pe relațiile de zi cu zi într-un cerc social definit, depune eforturi de a deveni mai socială sau într-adevăr socială, legitimîndu-și astfel statutul de știință a relațiilor cu Celălalt, chiar dacă vizează uneori studiul unor problematici considerate ca delicate, cum ar fi influența sau manipularea. ■

Cercet. șt. **Ruxandra Gherghinescu**,
Institutul de Psihologie

În curs de apariție:

Personalitate și societate în tranziție de Septimiu Chelcea

Schimbările sociale radicale din Europa Centrală și de Est, inclusiv din România, constituie o provocare pentru științele socio-umane. În perspectivă psihosociologică se deschid noi cîmpuri de investigare: influența unei societăți instabile asupra personalității, modificarea tablei de valori ale indivizilor și grupurilor socio-demografice și culturale, manipularea comportamentală, persuasiunea și zvonurile, identitatea națională și multiculturală etc.

În lucrarea "**Personalitate și societate în tranziție**", ce va apărea în curînd la "Știință & Tehnică" S.A., prof. univ. dr. Septimiu Chelcea (Universitatea București), bine cunoscut cititorilor revistei "Psihologia", oferă un răspuns pertinent acestor probleme de mare actualitate.

Psihologia cîmpului social: REPREZENTĂRILE SOCIALE

Acționăm nu în funcție de stimulii ce vin din mediul social, ci în funcție de imaginea noastră despre realitate. Descifrăm contextul cu ajutorul unui "aparat" valorizator pe care-l perfecționăm cu fiecare experiență socială. Posedăm, fiecare, o "grilă de lectură" cu ajutorul căreia "citim" oamenii, evenimentele, lumea ce ne înconjoară.

Cum se formează reprezentarea socială a realității, cum se consolidează și cum acționează acest mecanism de decodare a informațiilor ce ne asaltează? De ce, despre același "stimul social", oamenii au păreri deosebite, de ce "văd" diferit aceeași realitate? Care sînt nucleele ce fixează cunoașterea noastră și cum se schimbă ele? Cît este "social" și cît "individual" (psihologic) în operația de evaluare a situațiilor și persoanelor? Cum putem alimenta reprezentările noastre sociale pentru a le îmbogăți și rafina, pentru a realiza o apreciere cît mai nuanțată a obiectelor și fenomenelor sociale?

La toate aceste întrebări încearcă să răspundă cartea "**Psihologia cîmpului social: reprezentările sociale**" - o selecție din studiile celor mai reprezentativi autori care au cercetat acest capitol fascinant al psihologiei sociale, selecție realizată de prof. dr. **Adrian Neculau** de la Universitatea "Al. I. Cuza" din Iași.

Se primesc comenzi anticipate
pe adresa redacției noastre.

O mare parte din ceea ce "știm" despre lume se bazează pe intuiție.

Avem astfel opinii, idei preconcepute și informații greșite pe care le folosim atât în formularea de enunțuri referitoare la "ceilalți", cât și pentru a decide ce acțiuni vom întreprinde.

Următoarele douăzeci de întrebări au intenția de a vă oferi o imagine despre ceea ce "știți" despre comportamentul uman. Citiți fiecare enunț și notați în spațiul marcat A (adevărat) sau F (fals).

Ce știți despre comportamentul uman?

7 Din ceea ce ați învățat astăzi, uitați mai mult în următoarele ore decât în următoarele câteva zile.

8 În doze mici, alcoolul facilitează învățarea.

9 Femeile au o intuiție mai bună decât bărbații.

10 Fumătorii își iau mai multe zile de concediu medical în decursul unui an decât nefumătorii.

11 Persoanele de pătruzeci de ani sînt mai inteligente decât cele de douăzeci.

12 Dacă trebuie să pedepsiți pe cineva pentru o greșeală, cel mai bine este să o faceți imediat după comiterea faptelor.

13 Persoanele cu înclinații slabe spre domeniile teoretice prezintă o îndemînare superioară.

14 Oamenii cu realizări deosebite își asumă în general riscuri mai mari decât ceilalți.

15 Grupurile foarte unite sînt de obicei și foarte eficiente.

16 Indivizii frustrați devin deseori agresivi.

17 Experiențele din copilărie tind să determine comportamentul ulterior.

18 Managerii care au succes sînt mai interesați de autoritatea funcției decât de banii câștigați.

19 Cei mai mulți angajați din sectorul de stat evită asumarea de riscuri.

20 Cel mai mulți manageri își îndrumă subordonații într-un mod democratic.

RĂSPUNSURILE CORECTE

1 A	6 F	11 F	16 A
2 F	7 A	12 A	17 A
3 F	8 F	13 F	18 F
4 F	9 F	14 F	19 F
5 F	10 A	15 F	20 F

Cît de bine v-ați descurcat? Cele mai multe persoane obțin între douăsprezece și șaisprezece răspunsuri corecte; dv. ați depășit media?

Scopul acestui test este de a vă convinge că o parte din ceea ce știți despre comportamentul uman este greșită. Studiind sistematic științele ale comportamentului - psihologia, sociologia - și comportamentul în organizații, veți putea deosebi realitatea de ficțiune în ceea ce privește activitatea umană. Succes!

(După *Organizational Behaviour: Theory and Practice* de S. Altman and E. Valenzi, 1985, Harcourt Brace Jovanovich, în S. Robbins: *Organizational Behaviour*, 4th edition, Prentice Hall, 1989.) ■

Traducere și adaptare: student **Dănuț Trifu**, Universitatea București

1 Studenții cu medii de absolvire mari tind să obțină mai mulți bani în timpul carierei profesionale decât ceilalți.

2 Indivizii excepțional de inteligenți au în general o sănătate care lasă de dorit.

3 Majoritatea atleților cu performanțe deosebite au un nivel de inteligență mediocru.

4 Într-o societate perfect democratică, oamenii se nasc cu șanse egale de succes.

5 În medie, femeile sînt mai puțin inteligente decât bărbații.

6 Oamenii sînt de obicei fie introverși, fie extroverși.

Sînt gînditori, remarcă Elias Canetti, care au mereu două vîrste: aceea personală, la care a scris, și aceea a fiecărui cititor care îi studiază ideea, absorbindu-i setea frămîntării, lumina meditației, seva inspirației. Fulgerul și Insight-ul sînt menite, într-o simetrie surprinzătoare, să incite la iscodirea cerului și la cunoașterea omului. Pentru psihologie, termenul "Insight" (în limba germană "Einsicht") continuă mai mult să ascundă decît să releve mecanismele gîndirii. Pentru cercetarea științifică și cu precădere pentru mișcarea creativistă de după 1950, acest concept-cheie rămîne ca Steaua Polară pentru navigatori: ghidează călătoriile, fără ca la ea să se ajungă vreodată.

Tema Insight-ului ține astăzi de psihologia cognitivă, și anume de problematica raportului dintre creativitate și mediul intern al subiectului (vezi R.W. Weisberg, "Problem solving and creativity", în R.J. Sternberg (Ed.), "The nature of creativity", Cambridge Univ. Press, 1988).

Cartea lui Max Wertheimer, "**Productive thinking**", a intrat în universul înstelat al istoriei științelor în urmă cu 50 de ani, pe 23 septembrie 1943. Era a 20-a lucrare științifică a autorului, singura și ultima carte, căci acesta a plecat surprinzător din viață peste trei săptămîni, la 63 de ani. În prefața semnată la data amintită, se arată că tratatul reprezintă o prolegomena la alte două cărți: una asupra aspectelor mai generale ale psihologiei gîndirii și alta asupra problemelor unei "logici gestaltiste", în care temele tradiționale urmau să apară ca un caz special; tot

Acei gînditori care au mereu două vîrste

Max Wertheimer
(1880-1943), fondatorul psihologiei
gestaltiste

aici, preconiza introducerea unei euristici productive de tip gestaltist.

Se poate spune că adevărata psihologie gestaltistă a gîndirii, în viziunea originară, n-a cunoscut-o nimeni, deoarece ea n-a fost scrisă. Presupunem că dacă ideile din "Productive thinking" ar fi fost mai bine elaborate, creatologia și psihologia cognitivă ar fi arătat altfel. Cititorul de azi trebuie să știe că cea

mai convingătoare definire a conceptului de gîndire productivă a dat-o o minte cu organizare emisferic-cerebrală de tip "integrat": Wertheimer era, deopotrivă, matematician, muzician și psiholog.

Apărută în Occident în numeroase ediții (Tokyo, 1952; Frankfurt pe Main, 1957; New York, a doua ediție, 1959), în estul așa-zisei psihologii materialiste a apărut abia în 1987 (Moscova, în traducerea lui V.P. Zinchenko). Numele lui Wertheimer a fost citat în literatura noastră într-un mod regretabil de sumar, mai mult criticat (!) decît studiat, împlinindu-se și în acest caz maxima gînditorului român de pe Sena, Vi. Ghika: "Altitudinea vrea să spună aproape întotdeauna solitudine".

Diversitatea infinită a proceselor de *problem solving* rezidă în interferența dintre planul relațiilor structurale și cel al posibilităților de combinare întîmplătoare a elementelor sarcinii. Diferențele dintre formele extreme, numite de K. Duncker "gestalt" și "sumă", constau, după Wertheimer, nu în procedeele mintale folosite, ci în "*atitudinea umană*", expresia epistemică a unui fel de cîmp de atracție reciprocă între obiect și subiect. Fie

situația obiectivă, fie trebuințele personale pot determina orientarea spre structură, proces ce se finalizează în învățarea semnificațiilor. "Cunoștința" este însă un fapt atît de general al vieții de relație, încît poate surprinde chiar și legături "oarbe", asocieri simple, fără nici o "rațiune de conținut". Conceptualizarea unei probleme, lucrare izofuncțională cu delimitarea figurii de fond, nu

este o simplă receptare a ceea ce se dă, ci o activitate constructivă ce apelează la mijloacele gândirii discursiv-formale, la vizualizare, intuiție, imaginație. În tot procesul de gândire, subiectul se preocupă atât de adevărul și falsul judecăților, cât și de prelucrarea faptelor în vederea unei elaborări impuse de problemă. Identitatea abordării gestaltiste s-a precizat comparativ cu a doua mare teorie asupra gândirii - asociaționismul clasic. Legaarea prin contiguitate a ideilor (precum și a stimulilor de răspunsuri), astfel că prezența uneia evocă pe cea conexă, reprezintă pentru structuraliști un tablou "insipid, lipsit de viață, plictisitor și ne-productiv". Cu toată suplețea și tot rafinamentul lor recunoscut, logica formală și asociaționismul nu surprind procesul viu de gândire; una este "o discuție rațională" și alta "un zbor liber al ideilor", prima situație însemnând "a te ocupa de corectitudinea unei soluții", iar a doua a realiza o soluție. Wertheimer prezintă în amănunt exemple și nu ezită să folosească cele mai simple cuvinte pentru a descrie gândirea productivă: *chiar procesele pur intelectuale presupun o atitudine umană față de problemă, o abordare "francă, onestă, sinceră"; este "o aplecare asupra problemei ca întreg, în cadrul căruia soluția apare ca o parte"; preocuparea exclusivă pentru soluție și succes poate să-l facă pe rezolvitor orb față de realitatea gândită.*

Analiza demersurilor rezolutive în celebrele descoperiri ale lui Galilei, Gauss, Einstein relevă momentele de schimbare a viziunii structurale asupra sarcinii, astfel încât soluția finală este de fapt rezolvirea unei probleme noi, diferită de cea iniți-

ală. Gândirea descrisă de Wertheimer ca "fină, curată, nediletantă" are, într-adevăr, semnele unei etici, deoarece acel "simț al direcției" conștientizat de orice gânditor este produsul echilibrării dintre libertatea schimbărilor reprezentărilor și forța interpretărilor elementelor ca ansambluri structurate. Expresia "a găsi soluția"; cunoscută în toate limbile, nu exprimă ea o libertate de căutare?

Ca și Michael Faraday, părintele fizicii secolului trecut, Wertheimer vedea linii de forță în spații în care alții nu vedeau nimic. A gândi productiv înseamnă pentru el "a stabili o linie dreaptă de la inima gânditorului la inima obiectului problemei sale"; confruntarea clară, directă, transparentă presupune "acțiuni determinate de aspectele structurale ale situației". Accentul cel mai grav este acesta: *gândirea productivă reprezintă măsura antropologică a demnității, antipodul obedienței față de accidental și arbitrar, opusul atitudinii de sclav față de aparență.*

"Atitudinea" - acest cuvânt vehiculat cu mare ușurință în științele umaniste - este la Wertheimer o cheie a enigmei creativității, a conduitei investigativ-productive. Fenomene tulburătoare ce plutesc în atmosfera meditației acestei jumătăți de veac apar într-o nouă lumină dacă înțelegem crezul lui Wertheimer: *corelațiile limitate dintre inteligență și creativitate, creativii cu performanțe școlare reduse, fenomenul Pygmalion, efectele emergente ale mentoratului, stilurile cognitive etc.*

Un spirit de observație de excepție, analiză și interpretare solid și insistent argumentate, un stil narativ seducător fac din această minunată carte o lecție de gândire

psihologică autentică. Întrebarea este de o simplitate brâncușiană: "Ce se întâmplă când în cursul gândirii avansăm?". Design-ul experimental este de o claritate mobilizatoare: "Studiul gândirii într-un sistem relativ închis, într-o problemă, prin abstracții de personalitate și mediu". Concluziile au o gamă de elaborări între formulă și situația de viață cea mai concretă.

Considerăm potrivit să ilustrăm ideea de "atitudine" la Wertheimer, de altfel contribuția cu cele mai semnificative rezonanțe în creatologia actuală, dar estompată de conotația caracterologică a termenului, cu o anecdotă din aria fostului Imperiu austro-ungar. Un inspector școlar vizitează o școală sătească din Moravia. Impresionat de istețimea copiilor, îi pune la încercare, adresînd clasei o întrebare nemaipomenită: "Cîte fire de păr are un cal?". Mare i-a fost surpriza cînd un copil ridică mîna și răspunde cu o siguranță deplină: "3 248 516". "De unde știi?", l-a întrebat inspectorul. "Numărați și vă veți convinge!" veni replica promptă a elevului. Îndreptîndu-se spre cancelarie, oaspetele se adresează elogios învățătorului: "Extraordinar, minunați copiii! Cînd mă voi întoarce la Viena, am să relatez colegilor mei; cît o să se amuze cînd le voi povesti despre acest băiat!". După cîțiva ani, la o întrunire, învățătorul de țară îl reîntîlnește pe inspector și-l întreabă cum au reacționat colegii auzind povestea cu elevul din clasa sa. "Știi - zise inspectorul -, nu le-am putut-o spune, pentru că nici-cum nu mi-am amintit numărul spus de băiat." ■

Dr. Grigore Nicola,
Institutul de Psihologie

A bordarea cercetării psihologice sistematice a simbolurilor începe o dată cu studiile psihanalitice ale lui S. Freud. Pentru acesta, simbolul, ca și visul, devine o "ferastră" spre inconștient, acordând astfel simbolului rolul de mediator între viața psihică inconștientă și simptomele nevrotice. Freud înțelege prin simbol orice produs extraconștient al activității psihice umane, în acest mod reducând simbolul doar la simple constructe ale activității psihice, în mare măsură refuzări ale inconștientului.

Prin urmare, cercetarea genezei, naturii și existenței simbolurilor se comută din planurile teologic și filozofic în cel al cercetării psihologice.

O abordare mult mai amplă a simbolului o întâlnim la C.G. Jung, pentru care orice produs psihic poate fi privit ca simbol, dar în măsura în care produsul psihic respectiv nu este conștientizat pe deplin, ci se află mai mult într-o stare intuitivă. Simbolul apare nu numai ca produs al funcțiilor mintale, el derivând în aceeași măsură și din nivelurile arhaice ale lui "psyché". Astfel, la Jung, simbolurile sînt punți de legătură cu inconștientul colectiv, care este străbătut și din care pleacă arhetipurile, acestea, în genăre, nefiind altceva decît conținuturi psihice ale activității umane și scheme simbolice.

Totodată, se impune separarea simbolului de formele figurate (semn, alegorie, emblemă, atribut, metaforă, analogie, simptom, parabolă etc.) care nu depășesc cadrul reprezentării și care, într-un fel sau altul, transpun un lucru cunoscut sau dau semnificații unui obiect real.

Simbolul nu semnifică asemenea semnelor, ci "el

Psihologie și simbol

evocă și facilitează, îmbină și concentrează o multitudine de sensuri care nu se reduc la o singură semnificație" (René Alleau, *La science de symboles*, Payot, 1977).

Delimitat în acest fel de formele figurate, simbolul ne arată că în procesul formării sale (simbolizarea) se îmbină mai multe activități și procese psihice, din a căror conlucrare rezultă o "re și transsemnificare", ce are ca domeniu de acțiune concretul și metafizicul, inconștientul și supra-realul. În acest sens, simbolizarea devine o formă a activității psihice realizată prin transformarea, semnificarea unui lucru, concept, reprezentarea oarecare într-un "pelsaj" de înțelesuri diferite de realitatea respectivă, însă nu complet arbitrare, ci într-un sens dat de produsele diferitelor procese psihice ce se îmbină în simbolizare.

Așadar, simbolizarea nu este numai o legătură semnificantă între obiect și subiect, ci o relație de complementaritate între obiectiv și subiectiv. Acest fapt este bine surprins de Mircea Eliade, care, întorcându-se spre originile omului, către "il illo tempore", surprinde relația de simbolizare subiect-obiect ca pe o încărcare afectivă a obiectului de către subiect cu ajutorul imaginației, creînd în acest mod semnificații nebănuite de bogate și reale obiectului.

Simbolul se prezintă astfel ca ceva mereu "viu", iar după cum arată Jean Chevalier, "simbolul are proprietatea excepțională de a sintetiza într-o expresie sensibilă toate influențele inconștiente și conștiente, ca și ale forțelor instinctive și spiri-

tuale, aflate în conflict sau pe cale de armonizare în interiorul fiecărui om" (*Introduction la Dictionnaire de symboles*, Paris, 1974).

Rolul simbolului nu se reduce numai la a da omului o semnificație, o definiție, o informație, ci de a integra fiecare subiect uman într-un univers de înțelesuri oarecum conturat de simbol, dar întotdeauna un "univers" niciodată pe deplin cunoscut. Și aceasta fiindcă, deși primul proces psihic ce intră într-o "desimbolizare" este cel cognitiv, ea nu se oprește aici, ci continuă prin implicarea și a celorlalte procese (motivațional, afectiv), ajungînd pînă la emoțiile cele mai simple.

În acest sens, Jung observă că interpretarea crucii ca simbol al iubirii divine este semiotică; pentru că "iubirea divină" descrie faptul de exprimat mai bine și mai adecvat decît crucea, care poate avea multe alte înțelesuri. O interpretare simbolică a crucii ar presupune o îndepărtare a obiectului de orice "explicație imaginabilă" și o înțelegere ca privind un fapt necunoscut și incomprehensibil de natură transcendentă, adică psihologică, și mistică, dar pentru care crucea este modul cel mai adecvat de reprezentare.

Din această trăsătură caracteristică simbolului se desprind o serie de funcții proprii, bine precizate de J. Chevalier (1974). O primă funcție este cea de ordin explorator, simbolul exprimînd în toate timpurile activitățile imaginative ale spiritului uman atît în planul activității conștiente, dar exprimînd și creația inconștientă și spontană a omului. O a doua

funcție importantă este cea de "transformator de energie psihică", ceea ce la Jung apare ca "funcție transcendentă", în sensul determinării unei treceri de la o atitudine la alta. Prin această funcție simbolul stimulează și orientează dezvoltarea proceselor psihice, datorită implicărilor afective ale "re și transemnificărilor" sale. O a treia funcție pe care psihanaliza a scos-o bine în relief este cea de substituție. Psihanaliștii acordă simbolului rolul de substituit, ce aduce într-o formă mascată, către conștiință, conținuturi ale inconștientului.

Rolul funcției mediatore este descris de J. Chevalier astfel: "tuturor forțelor centrifuge ale unui psihism instictiv, înclinat să se disperseze în multitudinea senzațiilor și emoțiilor, simbolul le opune o forță centripetă, stabilind un centru de relații, la care se referă multiplu și unde își găsește unitatea". În acest mod, simbolul apare ca un principiu unificator în care se condensează întreaga experiență a omului (socială, religioasă, cosmică, psihică etc.), implicând la fel cele trei niveluri: inconștient, conștient și tranșconștient. Doar așa imaginea devine simbol, legând în om "adâncurile lui imanente și o transcendență infinită".

Funcției de rezonanță a simbolului, J. Chevalier îi atribuie rolul de transformare a "spectatorului în actor". Intrat în descifrarea unui simbol, omul nu va ajunge la un rezultat final decât implicându-se total, îmbinând atât atitudinile conștiente, cât și datele inconștientului.

Prin funcția sa de socializare, simbolul devine un mod de comunicare cu mediul social și cu epoca istorică. Această funcție este bine dezvoltată și tratată în sociologie de către curentul interacționismului simbolic.

Dacă aceste funcții ale simbolului sînt acceptate, atunci putem spune că "cunoașterea simbolică are un caracter global, relativ, mobil și individualizat" (V. Tonolu, 1989), iar omul devine deținătorul unei forme de activitate psihică creatoare de simboluri ("symbol-forming power"). În acest fel, se determină nu numai o trăire simbolică, ci și un mod de gândire simbolic, adică o formă specifică de activitate psihică umană.

În această formă de gândire simbolică, Paul Ricoeur (1969) desprinde trei etape ale comprehensiunii. Prima etapă se caracterizează printr-o fenomenologie comparatistă, în care simbolul în sine

nu există, el dezvoltându-se doar prin celelalte simboluri, existența lui fiind de nedeterminat din existența unei lumi. A doua etapă este caracterizată de deschiderea spre interpretarea unor simboluri particulare, intrînd oarecum într-un cîmp al hermeneuticii, pentru că interpretarea simbolului nu se oprește doar la nivelul intelectual.

A treia etapă este cea de gândire simbolică propriuzisă, în care simbolul *dă de gîndit*, ajungînd la o interpretare creatoare ce intră în existența umană, în modul nostru "de a fi" spre un mod "de a deveni".

Problematica simbolului este foarte vastă pentru a o reduce la un punct de vedere filozofic, psihologic sau al oricărei științe particulare. Pentru că, așa cum arată H. Bachelard în primul număr din "Cahiers Internationaux de Symbolisme" (1962), "simbolul centralizează forțe care sînt în om și forțe dispersate în toate ființele lumii", ceea ce i-a determinat în ultimul timp pe oamenii de știință din diferite domenii să întrevadă o nouă paradigmă a științelor umane - *simbologia*. ■

M.P. Craiovan,
student, Universitatea
"Titu Maiorescu"

*În toamna anului 1925, cînd Sigmund Freud (1856-1939) a acceptat s-o trateze pe descendenta împăratului Napoleon I ("...Ce asasin monumental!", spunea ea despre ilustrul său strămoș, deși se arăta mult mai indulgentă față de străbunicul ei, Lucien, fratele împăratului, și fascinată de bunicul său, Pierre-Napoleon), s-a gîndit, fără îndoială, că această doamnă bogată venea la el din snobism. A primit-o totuși – poate sedus de frumoasa femeie, care era, pe deasupra, urmașa unui erou – și se prea poate ca ședințele cu ea să-i fi inspirat una dintre ultimele sale lucrări, **Analiză terminată și analiză interminabilă** (1937).*

Sigmund Freud și Marie Bonaparte

Doamna avea 43 de ani și îi cerea să o vindece de frigiditate, de mal de vivre-ul legat de dispariția mamei sale, care murise dîndu-i naștere, de un "complex de virilitate", probabil influențat de faptul că tatăl ei, etnologul Roland Bonaparte, era homosexual. Se pare că pe toate aceste planuri psihanaliza a fost un eșec, deși i-a permis Mariei Bonaparte să ducă o viață profesională activă, punîndu-și la puñct relațiile cu familia. Mai tîrziu, practicînd ea însăși psihanaliza, Marie Bonaparte nota: "Freud s-a înșelat. Și-a supraestimat puterea, puterea terapiei".

Cît despre Freud, nu a avut decît de cîștigat; paciența a reușit să aducă puțină lumină în ultimii ani de viață al celebrului psihanalist, bolnav și sărac: Marie Bonapar-

te i-a găsit un medic (Freud avea cancer), i-a făcut cadou un cîine pentru a uita de singurătate, i-a oferit bani pentru editură și, mai tîrziu, pentru a plăti "răscumpărarea" cerută de guvernul de după Anschluss atunci cînd a trebuit să părăsească Austria nazistă (1938). Și chiar a încercat, fără a reuși, să obțină pentru protejatul său Premiul Nobel pentru literatură, intervenînd pe lîngă Romain Rolland și Thomas Mann.

Psihanalistă și filosemită, excomunicată din pricina căsătoriei cu un prinț ortodox, George al Greciei și Danemarcei, prințesa Marie Bonaparte era o figură aparte în mediul aristocratic și catolic al vremii, iar viața pe care a dus-o (a avut mai mulți amanți, printre care, în "anii nebuni", și Aristide Briand) a contribuit la excluderea sa din societate. Nici psiha-

Marie Bonaparte cu Topsy, cîinele pe care i l-a dăruit lui Freud.

Marie Bonaparte fotografiindu-l pe Freud în cabinetul său de lucru din Viena (1935).

naliștii nu s-au purtat mai bine, Jacques Lacan criticînd "prestigiul său social" și denumind-o "bucătăreasă" și "cadavru ionescian". De altfel, Marie Bonaparte a trebuit să facă față unei ostilități "de principiu": nu era bărbat și nici medic, ceea ce, în perioada interbelică, era greu de "iertat", dar care, se pare, l-a sedus pe Freud.

Îi plăcea să joace rolul de "înger păzitor", folosind pentru asta averea lăsată de bunica din partea mamei, proprietara cazinoului din Monte Carlo. A subvenționat Laboratorul de studierea comportamentului cimpanzeilor de la Institutul Pasteur din Paris. În 1934, a participat la finanțarea Institutului de Psihanaliză din Paris, reînființat în 1949, ca și la crearea unui sistem de burse oferite psihanalizatorilor fără resurse și a tradus în limba franceză numeroase lucrări ale lui Freud.

A intervenit (fără succes, de altfel), în favoarea a nu-

meroși condamnați la moarte din toată lumea, printre care s-au aflat, de exemplu, celebrii Sacco și Vanzetti (1927). Fiică de dreyfusard, ea a continuat tradiția tolerantă a familiei Bonaparte (nu trebuie uitat că Napoleon a acordat în 1806 un statut liberal comunității evreiești din Franța). În 1939, Marie Bonaparte se adresa unui diplomat american în favoarea creării unui stat al evreilor exilați din Europa Centrală, pe un teren cumpărat de ea în deșertul mexican, iar după război a publicat un studiu asupra cauzelor psihologice ale antisemitismului (1951).

Acestei personalități controversate îi sînt recunoscute totuși două merite. Primul: exilul său voluntar în Africa de Sud în timpul celui de-al doilea război mondial și refuzul de a exercita orice activitate psihanalitică în Franța ocupată; al doilea: faptul că a cumpărat de la un negustor de artă scrisorile lui Freud către prietenul său din

copilărie Wilhelm Fliess, în care tînărul Freud își face "autoanaliza" și care, o dată publicate, s-au dovedit a fi de o importanță capitală; fără ele nu ar putea fi înțeleasă geneza psihanalizei.

Marie Bonaparte a fost o precursoră. Era considerată o excentrică de către contemporani – își trimitea limuziua după pacienții pe care îi primea croșetînd, pe șezlong, în grădina casei sale. A făcut psihanaliză fără a avea pregătirea academică necesară și a scris mai multe lucrări, printre care se numără, de exemplu, "*Edgar Poe, sa vie, son oeuvre, etude analytique*" (trei volume, 1933), astăzi puțin cunoscute. Viața și opera acestei femei, care a fost alături de fondatorul psihanalizei pînă în ultima clipă (ea a oferit vasul grecesc în care a fost depusă cenușa ilustrului psihanalist), nu merită a fi uitate. ■

Traducere și adaptare:
Lia Decei

Există persoane care îndrăgesc activitățile colective, unde spiritul de camaraderie și de întraajutorare devine regulă. La polul opus, sînt persoane care preferă să acționeze individual, regăsindu-se singuri față în față cu ei înșiși.

Dumneavoastră ce tip de comportament adoptați în viață?

Pentru o bună evaluare a modului propriu de acțiune - individual sau de grup -, încercuiți varianta de răspuns care vă corespunde, pentru fiecare din întrebările ce urmează.

Aveți spirit de echipă?

1. Priviți fotografiile de mai jos. Care din ele vă stîrnește curiozitatea?

- a) Fotografia nr. 1.
b) Fotografia nr. 2.

2. Care fotografie vă suscită mai mult nostalgia?

- a) Fotografia nr. 1.
b) Fotografia nr. 2.

3. Pentru ce gen de activitate optați în timpul dv. liber?

- a) Colectționarea de obiecte.
b) Grădinarit.
c) Jocul de cărți.

4. Membrii familiei dv., cu care vă înțelegeți foarte bine, doresc să vă facă o vizită de câteva zile. Acest lucru vă face plăcere?

- a) Bineînțeles.
b) Da, dar mă deranjează puțin.
c) Nu, îmi creează prea multe neajunsuri.

5. Ați avea dorința să vă revedeți colegii de clasă zece sau cincisprezece ani mai târziu?

- a) Nu.
b) Cu siguranță, da.

6. Vă place să vă ocupați de organizarea muncii dv. și a celor din anturajul dv.?

- a) Nu, ceilalți știu mai bine ce au de făcut.
b) Depinde de împrejurări.
c) Da, îmi place foarte mult.

7. Vă place să discutați probleme care țin de suflet?

- a) Da.
b) Da, dacă toată lumea participă.
c) Nu.

8. Ce ați reproșa persoanei lor din anturajul dv.?

- a) Incapacitatea de a asculta.
b) Lipsa inițiativei.
c) Faptul că nu îmi împărtășesc părerile.

9. Vi se pare atrăgător peisajul din fotografia de mai jos?

- a) Bineînțeles.
b) Nu, este prea monoton.

Grilă de cotare

Întrebarea	Variante		
	a	b	c
1	4	1	-
2	1	4	-
3	0	2	4
4	4	1	0
5	1	4	-
6	0	2	4
7	4	2	0
8	2	4	0
9	1	4	-
Total pe variante			
Total general			

Interpretarea rezultatelor

0 - 10 puncte

În mijlocul unui grup nu vă simțiți deloc în largul dv. Cel mai adesea preferați să fiți singur și să evitați pe cât posibil munca în echipă. Cu o singură excepție: atunci când dv. sînteți cel ce dirijează operațiile! În acest caz, aveți însă tendința de a conduce în stil exclusiv, astfel încît colaboratorii dv. nu sînt decît simpli figuranți.

Sfatul psihologului: Învățați să împărțiți responsabilitățile și să transferați sarcinile. În caz contrar, cei din jur nu se vor simți luați în serios.

11 - 20 puncte

Nu vă place cu adevărat să lucrați în echipă. Totuși, dacă acest lucru este necesar, sînteți capabil să contribuiți la reușita unei activități comune. În asemenea situații dați dovadă de energie și voință mai ales cînd coechipierii dv. nu depun suficient efort.

Sfatul psihologului: Sînteți pe drumul cel bun, încercînd să participați cu abnegație la o muncă în grup. Perseverați! Vă veți putea, în sfîrșit, debarasa de o sensibilitate care vă marchează destul de mult.

21 - 30 puncte

Sînteți coechipierul ideal! Responsabil și activ, luați inițiative, știți să conduceți o echipă. Investiți fără reținere întreaga energie pentru reușita unei cauze și puneți totdeauna binele colectiv deasupra interesului personal. Știți să vă faceți din fiecare coechipier un aliat, să încurajați colaboratorii pentru a-și pune în valoare talentul, în profitul întregii echipe.

Sfatul psihologului: continuați să acționați astfel! Capacitatea dv. de a asculta și de a-i mobiliza pe ceilalți

permite întărirea spiritului de echipă.

Peste 31 de puncte

Vă simțiți confortabil doar în mijlocul unui grup, iar munca în echipă vă convine cel mai mult pentru că vă place să fiți îndrumat și încurajat. Performanțele dv. cresc cînd știți că sînteți apreciat. Dimpotrivă, de cîte ori trebuie să vă asumați responsabilități, intrați în panică și aveți tendința de a abandona activitatea.

Sfatul psihologului: încercați să fiți ceva mai stăpîn pe dv., să vă asumați întotdeauna responsabilități. Veți obține astfel numeroase avantaje în viața de grup, iar munca dv. va fi mult valorizată. ■

Traducere și adaptare:
Adriana Crăciun,
studentă, Universitatea
"Al. I. Cuza"-Iași

Societatea Știință & Tehnică asigură în continuare efectuarea abonamentelor la revista **PSIHLOGIA** la sediul redacției. Costul unui abonament pe un an este de 2 100 lei, în această sumă fiind inclusă și taxa de expediere prin poștă a abonamentului. Depuneți prin mandat poștal contravaloarea abonamentului în contul 40 34 01 al Societății Știință & Tehnică SA, deschis la Banca Agricolă SA, Sucursala municipiului București.

Mandatul trebuie să conțină adresa exactă (inclusiv codul poștal) la care doriți să primiți abonamentul, precum și mențiunea: "Abonament la PSIHLOGIA".

Eventualele majorări ale prețului revistei survenite pe parcurs nu afectează abonamentul contractat la începutul anului. Abonamentul nu trebuie să fie neapărat pe an calendaristic (ianuarie-decembrie); poate să înceapă din orice lună a anului.

Există frici individuale sau colective, moderne sau străbătând istoria, ancestrale sau recente, producând groază sau plăcere.

Văzută în înrădăcinarea ei antropologică, în dezvoltarea psihologică, în consistența culturală și dinamica istorică, frica marchează raportul complex om-lume. Trecând de la ceea ce este profund și arhaic în om (frica de pedeapsa zeilor) la elaborările conștiente, fantasmatică sau temeinic eșafodate intelectual (frici generate de sisteme tehnologice, disecate de gândirea filozofico-metafizică), fricile sînt obiect de studiu al psihologiei (emoțiile), psihiatriei (nevroze angoasante, obsesionale, fobii), neuroștiinței și fiziologiei (tabloul clinic este dat de modificări în activitatea neurvegetativă, cardiovasculară, respiratorie, gastrodigestivă, hormonală), psihanalizei (teoria angoasei ca anticipare a pericolului provocat de o pulsione), comportamentalismului, psihologiei colective, existînd chiar o geografie și o istorie a fricii.

Frica - însoțitorul nostru permanent

Dinamica fricii și...

Datorită slăbiciunii biologice, omul este un animal care are nevoie de protecție; de aici o primă frică, cea de lumea animală. Calamitățile naturale, foametea, epidemiile, dezordinile sociale își găsesc sursa în mînia divină (în tradiția iudeo-creștină, profetizarea Apocalipsei, a Judecării de Apoi), mobilizînd fervoarea eclesiastică sau alimentînd disidența religioasă milenaristă. În Iluminism natura își pierde aura magică, paradigma teocratică lăsînd loc celei tehnocratice. Dar utopia rezonabilă a progresului nu înlătură frica. Dizolvînd tradiții, atacînd ordinea socială, eliberînd aspirațiile de dezvoltare individuală, noile surse de frică sînt: deznădăcinarea, anomia, anonimatul/solitudinea urbană, destructurarea industriei, degradarea periurbană și socială. Este paradoxul modern: zone de temeri sînt eliberate, în timp ce sentimentul fricii depășește chiar realitatea pericolelor întrevăzute. Iar acestea sînt bipolare: criza societății (înmulțirea incertitudinilor, dezideologizarea, reculul credinței în rațiune și statul-providență, fanatismul) și amenințările planetare (militare, biologice, ecologice, manipulări genetice). Dacă în modernitate răspunsul nu mai este căutat în religie, ci în știință, psihanaliză, artă, accesul la realitățile multiple (furnizate de ordinator, comunicații) ducînd la căutarea de componente magice, în postmodernitate pro-

blema fricilor contemporane este lipsa obiectului fix și accesibil (prin tehnologie). Părăsiți de obiectele fostelor frici majore (bomba atomică), simțim cum climatul fricii a fost înlocuit cu cel al absenței fricii identificabile.

...formele ei

Teroarea infantilă este urmată de crizele ce punctează existența: conflictul dintre generații, permanenta frică de moartea părinților, de propria moarte. Frica tulbură relațiile dintre sexe. Supunerii femeii ca dat al psihologiei masculine în cultura patriarhală occidentală, fricii de violența fizică a acesteia i se opun diabolizarea femeii, în ordinea religioasă creștină, timiditatea în cea a raporturilor interpersonale.

Beneficiînd de o bază antropologică și de circumstanțe socioculturale, se nasc fricile colective, fie sub forma terorii care susține puterea, a exaltării bravurii ca dialectică politico-militară, fie a curajului care asigură prestigiul sau chiar a frisoanelor care produc plăcere.

O frică fundamentală este frica de Altul, perceput fie ca zeităte și divinizat, fie ca dușman și exterminat. De la frica de contact (ca reiterare a unei interdicții culturale vechi - Serge Moscovici) se ajunge la frica de contaminare: frica de atingerea anumitor obiecte (valorizate cultural/social negativ), refuzul anumitor comportamente, al contactului cu alții (chiar vizual). Față de aspectul global al fricii se asistă la trecuta mentalitate a

conspirației. Prin proiectarea Răului pe scena socială, focalizând aversiunea pe un grup sau persoană anume, se atașează acestora atribuțiile de inamici, potențiali persecutori (S. Moscovici). Sînt frici care agită raporturile dintre grupuri sociale (etnice, religioase, politice, culturale, naționale). Grupuri de evrei, iezuiți, francmasoni, imigranți, capitaliști, intelectuali sînt luate drept cauze diabolice ale turburărilor vremurilor, subiect al revoltei populare.

Referitor la maladia SIDA, în revista "Communication" (nr. 57/1993), ni se oferă două interpretări. S. Moscovici sesizează de la început un aspect colectiv (asocierea unei comunități, homosexualii, întărită chiar de decizia acestora de a acționa ca grup, reprezentări sociale adecvate, iar ca efect pervers stigmatizarea colectivă). Edgar Morin o vede însă ca pe o frică individualizată, chiar dacă trăită de oameni ce alcătuiesc o colectivitate, apreciind că reacțiile sînt personalizate (utilizarea prezervativelor, reducerea numărului contactelor sexuale).

Antidoturile fricii

Frica naște comportamente de reacție specifice. Etologia distinge: fuga pentru a evita pericolul, inhibiția, absența unor comportamente adecvate de evitare, chiar paralizia și agresivitatea, care împrăștie și resoarbe frica. Comportamentul uman este ambivalent, un permanent balans psihic între ceea ce este acceptat și interzis.

Ființa umană face față multor feluri de frică, întrucît dispune de un stoc apreciabil de antidoturi (E. Morin). Învățarea curajului prin voință (dominarea lucidă a fricii) este la fel de "productivă" ca și ritualurile de atenuare.

Frica de avion este dominată prin transmiterea stăpînirii și impasibilității celorlalți, prin asigurările personalului tehnic. Există ritualuri de "aclimatizare" relative la frica de Altul: salutul, politețurile etc. Omul are frică de moarte, dar, în afara patologiei, nu o resimte zilnic. "Cînd un copil se naște, nimeni nu se gîndește că mica ființă este un biet muritor" (E. Morin). Altă diminuare a fricii o aduce solidaritatea: de la perechea de îndrăgostiți, care nu-și imaginează că vor muri, la actele de participare devotată la colectivitate. Alte soluții de depășire a fricii constau în aderarea la o identitate ținînd de un trecut crezut de mult dispărut și chiar obișnuința de a trăi cu incertitudinile (ideea morții, amestec de certitudine și incertitudine).

Există și modalități de susținere sau amplificare a fricii. Societatea modernă montează frici pentru a obține implicarea sau dominarea.

Fricile moderne se manifestă și prin cultura groazei, inventarea figurilor terorizante (dar și hipnotizante) care în situații reale ar îngrozi. Jocul cu frica este și el o cale de exorcizare a acestora; "problema constă în aceea că oamenii sînt atrași de ceea ce le face frică, și asta îmi provoacă frică" (S. Moscovici).

Se constată teme recurente. Frica de Altul, de moarte, spectrul epidemiilor etc. Ruperea ordinii instituite, însoțind istoria, deschiderea spre necunoscut, spre viitor nasc angoasă, cristalizată în frică. Incertitudinea vieții este transformată în imaginarul

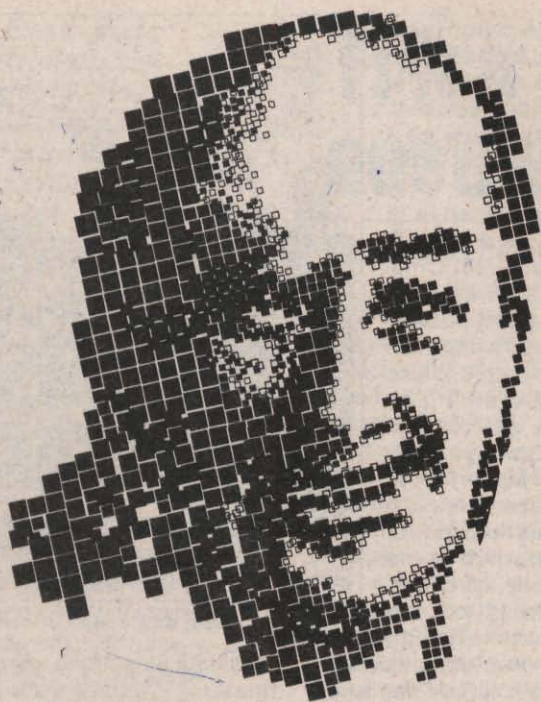
Ciurma (1898), de Arnold Böcklin

sfîrșitului catastrofic, asociat finalului marilor perioade istorice. Frica de marile dezordine cosmice, biologice, sociale etc. etc. "Astăzi nu mai avem comete, dar avem efect de seră, nu mai avem monștri, dar avem manipulări genetice, nu mai avem războaie mondiale, dar avem invazia străinilor" (Bernard Paillard).

Soluția optimistă a lui Edgar Morin, la această desfășurare de frici, care ea însăși face frică, este reînnoirea legăturii sociale. Solidaritatea mecanică birocratică, insuficientă trebuie abandonată conștient în favoarea solidarității organice. Doar că liantul depășește cadrul comunitar, fiind necesară o interiorizare la scară mai largă (salvarea vieții pe Pămînt, a diversității biologice).

Se va putea aprecia astfel și o utilitate a fricii: a pierde sensul hazardului înseamnă a dezarma. ■

Laurențiu Munteanu,
student, Universitatea
București

Raportul personalitate-educație

Este înscris în condiția omului de a nu-și putea dezvolta personalitatea decât în contextul unei "a doua nașteri", preciza Fr. Dolto într-o lucrare excepțională intitulată "La cause des enfants" și apărută în 1985 la Editura R. Laffont. Oamenii, în general, remarca psihanalista franceză, cataloghează ca pe o simplă manifestare de misticism ceea ce nu este, în fond, altceva decât procesul umanizării pur și simplu. Prima naștere este o naștere mamiferă, trecerea de la un stadiu vegetativ la unul animal, pe când cea de-a doua naștere reprezintă trecerea de la stadiul de dependență animală la libertatea umană a da-ului și nu-ului, fiind o "naștere la conștiința vieții simbolice". În

aceasta constă mutația care face dintr-un mamifer superior o ființă omenească, o existență specifică.

Referindu-se la același fenomen, Mircea Eliade reliefa ideea că nu devii om întreg decât după ce ai depășit și abolit, într-o oarecare măsură, umanitatea "naturală", născându-te a doua oară. În această perspectivă, Socrate nu se compara întâmplător cu o moașă. El îl ajută pe om să se "nască la conștiința de sine", eliberându-l din starea de ignoranță și confuzie. Maieutica socratică nu este, în consecințele ei ultime, nimic altceva decât o priză de conștiință, o trezire a individului și a capacităților sale aflate încă în stare latentă.

Dacă celor spuse pînă în

prezent le adăugăm afirmația kantiană potrivit căreia "omul nu poate deveni om decât prin educație", avem destule argumente în sprijinul ideii că, dincolo de determinantele genetice, educația are rolul covârșitor în structurarea personalității individului, în configurarea unui anumit tip de relații între sine și semenii săi. Numai că - și aici se realizează întâlnirea dintre concepția socratică și cea a lui Steiner asupra educației ca maieutică a personalității - a educa nu înseamnă a prefabrica oameni după un model mai mult sau mai puțin utopic, ci a elibera în fiecare om calitățile existente în stare latentă, permițându-i astfel să-și pună în valoare tot ceea ce înseamnă talent, abilitate și imaginație creatoare.

În eseu "The Free School and the Threefold Social Order", R. Steiner evidențiază problema nu constă în a ne întreba "ce trebuie să știe și ce trebuie să poată face o persoană pentru a putea exista în cadrul unei anumite ordini sociale și în cadrul unui anumit tip de societate", ci în a ne întreba "ce talente, ce aptitudini posedă o persoană și în ce mod aceste calități pot fi dezvoltate și puse în valoare". Considerînd că societatea se structurează în trei domenii distincte, Steiner optează pentru o delimitare clară a celui dintîi (cel spiritual-cultural) de celelalte două (economic și politico-juridic).

Sistemul formativ-educational trebuie să fie complet independent, cel puțin în primele sale etape, de cerințele economice și politice ale societății. Șansa fiecărui individ de a-și elibera și de a-și pune în valoare însușirile depinde, cel puțin în prima parte a existenței lui, de părinți și de educatori. Rolul acestora este de a încuraja talentele copilului și

de a le lăsa să se fructifice în cadrul societății și nu de a mutila personalitatea copilului în beneficiul lor propriu (satisfăcându-și diferitele fantasme și compensându-și insuccesele) sau în beneficiul unor imperative tehnico-economice sau politico-ideologice.

Din păcate, sistemul educațional clasic se transformă tot mai mult într-o adevărată instituție de alienare a individului, de depersonalizare a acestuia, de șablonizare și tipizare a ceea ce, în mod logic, ar trebui să fie unic și irepetabil. În condițiile exploziei informaționale actuale, ale computerizării și automatizării excesive, el se vede din ce în ce mai des pus în situația de a patrona o simplă mediatizare a informației, transformându-i pe subiecții procesului educațional în adevărate dischete IBM, după cum constatau cu amărăciune câțiva studenți ai Universității americane Berkeley. În acest fel iau naștere, nu de puține ori, exemplare umane în același timp tragice și monstruoase, care reunesc în cadrul unei singure persoane inteligența cea mai strălucită și imbecilitatea afectivă și morală.

Încercarea de a organiza sistemul educațional după modelul procesului de producție și exclusiv în funcție de cerințele acestuia reprezintă, probabil, una din cauzele (dacă nu cumva cea mai importantă) crizei morale ce confruntă aproape toate societățile contemporane. Căci în loc să formeze personalități mature și responsabile, capabile de empatie, deschidere și toleranță, un sistem educațional subordonat excesiv intereselor economice nu stimulează adeseori decât un pragmatism reducător. Achiziționarea unor cunoștințe și cultivarea unor deprinderi pur utilitariste se realizează,

adeseori, în detrimentul componente artistice, bazată pe creativitate și originalitate.

Atenția cu totul remarcabilă pe care Steiner a acordat-o preocupărilor din sfera artelor (desen, pictură, teatru, muzică, euritmie) nu exprimă atât dorința formării unor viitori artiști cît, mai ales, voința stimulării și dezvoltării, în toate direcțiile, a capacităților creatoare cu care este înzestrată ființa umană. Pe de altă parte, nu trebuie pierdut din vedere faptul că activitățile de ordin artistic au o finalitate și o eficacitate cu mult mai cuprinzătoare decît este dispus să accepte simțul comun. Dacă ar fi să ne referim numai la desen, pictură și euritmie, se pot face următoarele observații:

◆ Desenul și pictura constituie instrumente de mare finețe, cu ajutorul cărora educatorii pot realiza o profundă cunoaștere a temperamentelor și problemelor emoționale ale copiilor; dau copiilor posibilitatea de exprimare, de structurare și de dezvoltare a propriei personalități; au valențe psihoterapeutice general recunoscute;

◆ Euritmia, care este, în fond, o "vizualizare a limbajului", face conexiunea dintre sunet, simbolul grafic și gest, dintre concret și abstract, dintre minte și corp; valorizîndu-l pe acesta din urmă, euritmia asigură nu doar o armonizare a mișcărilor proprii, ci și o armonizare cu mișcările celorlalți. Scopul ei ultim este integrarea organică în mișcarea unei comunități (F. Carlangen, 1976).

R. Steiner a subliniat ideea că activitățile artistice sînt menite să elibereze, să dezinhibe imaginația și creativitatea copilului, să-i dea șansa de a se construi pe sine însuși ca un întreg, de a-și coordona abilitățile intelectuale și cele practice, definindu-se ca înțil-

nire fericită a celor trei dimensiuni fundamentale ale ființei umane.

În contrast cu psihopedagogia clasică, cu soluțiile și metodele acesteia, demersul steinerian pune accentul nu pe memorie, ci pe înțelegere, nu pe actul învățării în sine, ci pe apropierea artei de a învăța, de a căuta și a propune soluții proprii la probleme venind din varii domenii de activitate. În acest fel, suficiența micapă, bazată pe siguranța, adeseori falsă, decurgînd din deținerea unui bagaj informațional bogat, dar achiziționat în mod formal și mecanic (și care duce la atitudini conservatoare și negative față de tot ce nu corespunde achizițiilor deja existente), este înlocuită cu o atitudine de deschidere, de curiozitate intelectuală, de toleranță față de inedit și față de personalitatea și ideile altora. La urma urmei, așa cum remarca subtil Nietzsche, **rolul educatorului nu este de a potoli, ci de a stîrni foamea intelectuală a copilului.**

În scopul ei ultim, psihopedagogia steineriană își propune eliberarea individului de toate piedicile, psiho-fizice și socio-culturale, care l-ar putea împiedica să se manifeste în plenitudinea și profunzimea potențelor și capacităților sale. Asemenea înțeleptului chinez, care a înțeles că pentru a hrăni un om nu ajunge să-i dai un pumn de orez, ci trebuie să-l înveți să cultive orezul, R. Steiner a avertizat că pentru a-i asigura demnitatea de ființă umană, educația trebuie să-l ajute pe om să devină o entitate distinctă și autonomă, capabilă de autoreglare și autoperfecționare. ■

Cercetător științific
Aurora Hrițuleac,
Institutul de Științe
Socio-Umane Iași

Activitatea cognitivă a operatorului uman

În ultimele decenii, țările dezvoltate s-au confruntat cu introducerea pe scară largă, în viața economică și socială, a tehnologiilor avansate bazate pe automatizare și informatizare. Acest fenomen a determinat modificări fundamentale la nivelul activității umane, cea mai importantă fiind, cu siguranță, amplificarea dimensiunii cognitive a muncii. În strinsă legătură cu aceasta, au apărut probleme noi, de factură cognitivă, aferente interacțiunii "om-sistem". Ele sînt studiate de psihologia cognitivă a muncii, cît și de alte discipline cognitive. Volumul **Activitatea cognitivă a operatorului uman**, de dr. Gh. Iosif, apărut în Editura Academiei Române, 1994, se înscrie tocmai în contextul cercetărilor psihologiei cognitive a muncii, care sînt puțin prezente astăzi în România, dacă luăm în considerare necesitatea găsirii unor soluții pentru problemele practice ale gestiunii proceselor complexe de schimbare ce se produc în sistemele socio-tehnice. Iată cîteva dintre aceste procese: re tehnologizarea sistemelor tehnice (de la proiectare pînă la implementare), re proiectarea structurii și funcționării organizațiilor, introducerea unor noi sisteme manageriale vizînd gestiunea personalului, a producției, calității, fiabilității și siguranței în funcționare, formarea unei noi culturi organizaționale, indispensabile pentru atingerea obiectivelor sistemelor socio-tehnice etc.

Autorul lucrării este un reprezentant de frunte al cercetării românești și europene din domeniul psihologiei cognitive a muncii, lucrările sale despre supravegherea tablourilor de comandă și diagnosticul la operatori fiind cunoscute și unanim apreciate pe plan național și internațional. Volumul în discuție reprezintă un aspect de continuitate, dar și de noutate în opera autorului. El pornește de la consi-

derațiile pe care le-a formulat încă din anii '70 asupra rolului modelelor mintale în activitatea cognitivă a operatorului și ne propune o construcție teoretică nouă, elaborată recent (1989-1990), în lumina rezultatelor celor mai importante cercetări ale domeniului. Datorită valorii sale, concepția prezentată în lucrare a trezit deja interesul cercurilor științifice.

Conținutul cărții este organizat în cinci părți: Introducere, capitolul I - "Modelele mintale", capitolul al II-lea - "Modelele cognitive", capitolul al III-lea - "Analiza erorilor în activitatea cognitivă a operatorilor", capitolul al IV-lea - "Activitatea cognitivă și implicațiile ei în pregătirea operatorilor și ergonomia interfețelor om-sistem".

Ne este prezentat un model al activității cognitive a operatorului uman bazat pe următoarele concepte: model mental, model cognitiv, reprezentări și informații curente. Constructele de "model mental" și "model cognitiv" ocupă un loc central în concepția autorului, fiind fundamentate, în contextul analizei cognitive, pe distincția dintre conținutul informațional și structura operațională. Astfel, modelul mental este ansamblul cunoștințelor operatorului despre sistem și activitatea desfășurată, iar modelul cognitiv este format din structurile operaționale care prelucrează aceste cunoștințe. Autorul concepse structura modelelor mintale pe trei dimensiuni: axa "scopuri-mijloace" și axa "parte-întreg", preluate după Rasmussen, la care adaugă axa temporală.

Argumentația științifică solidă, avînd la bază rezultatele cercetărilor proprii, cît și literatura de specialitate, permite importante clarificări teoretice ale unor concepte fundamentale pentru psihologia muncii ca, de exemplu, "model mental", "model cognitiv", "reprezentare" etc. și ale relațiilor dintre ele,

oferînd o imagine unitară și coerentă asupra activității operatorului uman.

Modelul teoretic propus se remarcă prin marea sa putere explicativă și prin caracterul operațional, făcînd posibilă interpretarea teoretică a unor date empirice, extrem de diverse, privind activitatea cognitivă a operatorului uman, ca și deducerea unor implicații practice utile pentru rezolvarea unor probleme variate legate de activitatea umană în contextul tehnologiilor complexe actuale.

Legat de analiza psihologică a erorilor umane, autorul abordează problematica definirii, identificării, clasificării erorilor, explicării mecanismelor lor de producere, a rolului lor în gena evenimentelor indenzirabile din sistemele complexe. Sînt, de asemenea, tratate amplu implicațiile practice ale modelării și analizei cognitive, pe de o parte, în pregătirea și antrenamentul operatorilor, iar pe de alta, în ergonomia interfețelor "om-sistem". Autorul prezintă și analizează o serie de principii și recomandări care pot fi utilizate de specialiștii din diverse domenii în scopul ameliorării calității cuplajului "om-sistem".

Lucrarea răspunde, în același timp, nevoii de informare a cititorilor, oferînd o imagine sintetică a evoluției domeniului psihologiei cognitive a muncii în ultimii ani. Claritatea și concizia stilului, limbajul accesibil, apelul la exemple din activitatea reală a operatorului uman, sînt calități care recomandă această lucrare unui public foarte larg, cu o pregătire și cu interese foarte variate. Ea se adresează nu numai specialiștilor din psihologia muncii (cercetători sau practicieni), ci și studenților în psihologie, inginerie, economie, specialiștilor din diverse domenii ingineresti (proiectarea, exploatarea sistemelor tehnice, siguranță, fiabilitate, informatică și inteligență artificială etc.), managerilor de la diferite niveluri ale sistemelor socio-tehnice. ■

Zoia Vochiță,
Institutul de Psihologie

Incursiuni în creatologie

Editura "Augusta" din Timișoara își deschide porțile cu lucrarea "Incursiuni în creatologie", semnată de conf. dr. Anca Munteanu. Pe parcursul unui număr de peste 350 de pagini, autoarea ne propune o meditație incitantă asupra statutului existențial al creativității. Chiar dacă beneficiarii privilegiați ai acestei cărți sunt studenții în psihologie, ea se adresează unui public mult mai larg, format din cadre didactice, psihologi, părinți, dar și din toți aceia care doresc "să-și reapeze existența din perspectiva creativității".

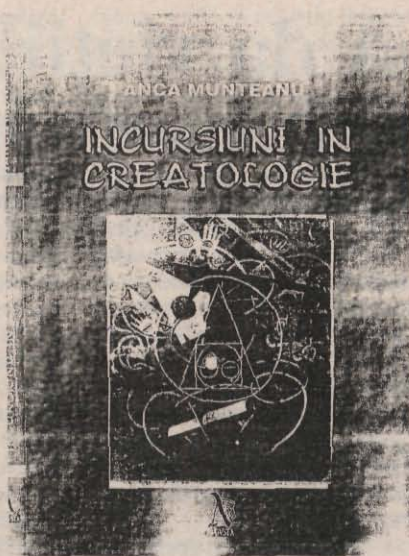
Contrar uzanțelor și în pofida inflației de literatură creatologică străină, Anca Munteanu se apleacă cu interes particular și asupra prestațiilor românești în domeniu, pentru valorizarea lor. La capătul acestui amplu excurs documentar, străin și autohton deopotrivă, se decantează, cu vervă și culoare, contururile unui univers deosebit de complex și insolit, cel al creativității.

Poposind pe traseul celor 8 capitole ale lucrării asupra tuturor temelor majore ale științei despre creație, autoarea nu se mulțumește să realizeze doar o meritorie sinteză în creatologie, ci urmărește și sedimentarea propriului său punct de vedere. În acest scop elaborează un proiect experimental, cu structură factorială, îndrăzneț și ingenios, prin care dorește să găsească o strategie de psihodiagnoză care să evoce

creativitatea din perspectiva celor mai sugestive dimensiuni ale personalității și care să realizeze o mai fidelă aclimatizare practică a orientării personaliste din creatologie. Cercetarea de teren ce a fost inițiată pentru validarea acestui model diagnostic (ce nu se rezumă doar la identificarea calităților gândirii divergente, așa cum se procedează uzual) nu numai că a confirmat statistic oportunitatea unei asemenea tentative, dar a oferit și argumente suplimentare în instrumentarea întregului discurs teoretic. Arsenalul metodologic utilizat a cuprins o paletă de 20 de probe (dintre care 2 originale), ce au fost administrate unui lot de 169 de adolescenți. S-a recoltat un important volum de date brute, ce au fost prelucrate pe calculator, de unde a rezultat un șpor de rigurozitate și acuratețe.

Abordând problema creativității dintr-o autentică viziune interdisciplinară, așa cum se remarcă în prefața semnată de prof. univ. dr. Ursula Șchiopu, această lucrare "realizează adiiționări complexe de idei aparent distante și distanțări de probleme aparent apropiate". Alături de argumentele furnizate anterior, convingător în acest sens este și capitolul rezervat metodelor de stimulare a creativității, unde, pe lângă abordarea celor clasice, autoarea se hazardează, cu aplomb și curaj, în adaptarea pentru

uzanțele creativității și a unor metode neconvenționale și adeseori exotice ale psihoterapiei (metoda sofronică, suggestopedia, controlul mintal Silva etc.). Rezultă de aici și un evident caracter utilitar al lucrării, la care concură și bogatul material oferit în anexe. Autoarea probează, în volumul de față, și un accentuat simț al nuanțelor, ce transpar pretutindeni, începând cu grija și inspirația cu care și-a ales motourile ce însoțesc capitolele fundamentale și pînă la minuțiozitatea redactării fiecărui pasaj. Stilul este ales și suculent, cu irizări metaforice care îi conferă subtilitate și o rezonanță particulară, ce transformă lectura nu doar într-o prestație utilă, ci și extrem de captivantă. Prin urmare, volumul "Incursiuni în creatologie" constituie o solidă contribuție în domeniu, capabilă să exerseze apetitul pentru o abordare mai puțin convențională a uneia dintre cele mai fierbinți probleme ale psihologiei contemporane - creativitatea. Altfel spus, este o lucrare deosebit de creativă despre creativitate. (A.C.)

A da vieții formă: autobiografia psihologică

Preocuparea pentru povestea propriei vieți poate fi creativă și utilă: în măsura în care scoatem la iveală temele și motivele existenței noastre de până acum, ne deschidem noi perspective. O autobiografie psihologică face adesea evidente relații și raporturi nebănuite și explică dezvoltarea personală. Nu e vorba de adevăruri obiective, ci de "adevăruri" subiective, de autoînțelegere și auto-acceptare.

La început a fost povestea: după o zi de vânătoare, omul arhaic încerca să invoce și să desfășoare, în fața ochilor celor strânși în jurul focului, experiențele periculoase și istovitoare din timpul zilei, povestind despre el. Începând cu aceste povestiri de vânătoare din timpurile ancestrale, până în prezent omul s-a dovedit a fi ființa povestitoare și ascultătoare de povești. Experiența umană își găsește forma abia în cuvinte: în legende, fabule, pilde, povești, mituri, în biografii, romane sau filme. Narațiunea este forma naturală care ordonează și cuprinde într-un tot inteligibil experiența umană. De abia într-o narațiune, într-o secvență ordonată de întâmplări, haosul de impresii și experiențe, căldura omului este zilnic supus, dobândește o structură, un sens. Marele specialist în psihologia dezvoltării, **Jerome Bruner**, a făcut distincția între cele două modalități în care omul poate să înțeleagă lumea: cea "paradigmatică", în care urmăm legile logicii și ale empiricului, abordând lumea analitic, și cea "narativă", în care ne concentrăm mai ales pe trebuințe, dorințe, scopuri. Această modalitate narativă de abordare a lumii este materia din care se nasc narațiunile - povești despre motive și aspirații, despre

conflicte și crize, despre sentimente și senzații.

Cea mai importantă poveste pe care un om o poate povesti - lui însuși și celorlalți - este **povestea vieții sale**. Așa cum povestirile scurte ne pot ajuta să înțelegem experiențele cotidiene și să le dăm sens, povestea vieții este importantă pentru structurarea și calitatea propriei existențe. Asemeni unui povestitor sau romancier, ne realizăm propria poveste a vieții, legăm episoade și întâmplări într-un text mai mult sau mai puțin încheiat, dînd naștere la ceea ce se cheamă "mitul personal". La fel cum culturi întregi se constituie în jurul miturilor și simbolurilor lor, consistența internă, integritatea și coerența unei persoane au la bază mitul personal. Așa cum pildele biblice, fabulele lui Esop sau marile romane ale literaturii universale reflectă adevărurile psihologice și experiența întregii umanității, **mitul personal reflectă adevărul psihic al fiecărui om**. Mitul personal se identifică cu simburile existenței noastre ca persoane distincte. El se constituie în cursul dezvoltării individului și integrează atât experiențele personale, cât și ceea ce oferă cultura: valori, simboluri, imagini, motive, toate acestea înglobate în narațiuni variate, cu un conținut bogat, care ne înconjoară încă din copilărie. Filozoful Hans Blumenberg, în lucrarea sa, "Arbeit am Mythos", arată că nu se moștenesc toate experiențele omenirii, ci doar acelea înglobate în narațiuni, care într-un "darwinism al cuvintelor" și-au dovedit utilitatea și productivitatea pentru psihic.

Povestea vieții nu este numai o reluare cronologică a evenimentelor ei, ci o inovație, care prin sinteză pune în lumină relații

și raporturi, oferă soluții. Se constituie astfel un adevăr narativ consistent cu sine și plauzibil pentru persoana care îl formulează. Ne construim acest mit personal prin permanenta reluare narativă a evenimentelor vieții de până în prezent, selectînd și accentuînd anumite aspecte în funcție de situația de viață prezentă, cu trebuințele și aspirațiile ce o însuflețesc. Sociologul maghiar **Agnes Hankiss** a identificat patru modele de bază ale poveștii de viață, pe care le-a numit "**ontologiile sinelui**". Aceste modele ne ajută - după părerea autoarei - să clarificăm de ce sîntem în prezent ceea ce sîntem. Ca adulți folosim aceste patru modele ca strategii de fundamentare a propriei existențe, așa cum se manifestă ea:

◆ **Strategia dinastică:** unui trecut fericit îi corespunde un prezent fericit. Situația de viață prezentă este explicată prin faptul că o copilărie fericită este un start bun în viață, realizîndu-se astfel o continuitate pozitivă.

◆ **Strategia antitetică:** un trecut nefericit a condus totuși la un prezent fericit. Acest model stă la baza majorității miturilor "selfmade man", iar succesul și reușita prezentului sînt cu atît mai valoroase cu cît șansele de start au fost nefavorabile.

◆ **Strategia compensatorie:** un trecut fericit a sfîrșit într-un prezent nefericit și urît. Începutul bun a fost încet și iremediabil distrus de lovirile soartei și neșanse. Copilăria este paradisul pierdut, iar viața, o dată cu pierderea naivității, un șir de nereușite și pierderi.

◆ **Strategia autojustificării:** un trecut negativ se continuă cu un prezent nefericit. Șansele nefavorabile de start nu au putut fi compensate, "cărțile au fost prost jucate" și o reușită nu a fost posibilă. Astfel, individul își justifică lipsa de inițiativă și pasivitatea.

Preocuparea pentru mitul personal apare astăzi drept plină de semnificații, deoarece nesigu-

ranța crescută în ceea ce privește propria identitate reprezintă principala suferință a omului (post) modern. Sentimentul lipsei de sens, al dezrădăcinării și alienării constituie una din problemele tipice ale timpului nostru. Pentru un număr tot mai mare de oameni devine din ce în ce mai greu să-și găsească identitatea și să se orienteze într-o lume în care miturile, valorile și tradițiile nu mai sînt cele care reglează comportamentul. Astăzi, dată fiind o cantitate imensă de informații contradictorii și lipsite de semnificație, cu care omul se confruntă zilnic, se vorbește despre "**perspectiva aleatorie a vieții**" și se accentuează fragmentarea, confuzia și rolul întâmplării în dezvoltarea personală. De aceea **elaborarea mitului personal este o formă de auto-cunoaștere, de autoconștientizare**, un mod de a dobîndi coerență și consistență internă. Integrarea experiențelor de viață într-un cadru mai larg le face transparente și semnificative pentru propriul plan de viață al persoanei.

Elaborarea mitului este autoterapie și autobiografie simultană. Ea constă în cercetarea de sine și vizează metode, cum ar fi: consemnarea viselor, dezvoltarea capacității de introspecție și concentrarea pe propriile ritmuri corporale. Putem elabora această cercetare singuri, consemnînd în scris sau pe bandă sau, la fel ca în psihoterapie, ne putem găsi o persoană apropiată și răbdătoare care să ne asculte.

Inițial, această autocercetare necesită o **delimitare a capitolelor semnificative de viață** - cel puțin 3 și cel mult 8 - și elaborarea unui sumar după modelul cronologic, care să înceapă cu copilăria.

Al doilea pas constă în **identificarea a opt evenimente-cheie din viață**. Acestea sînt evenimente care dintr-un anumit motiv se disting cu evidență de celelalte evenimente cotidiene. Tre-

buie să fie întâmplări bine delimitate cronologic, localizate punctiform pe traiectoria vieții. Cele opt evenimente-cheie sînt: 1. experiențe de vîrf ale vieții (cel mai frumos și mai fericit moment); 2. punctul limită (cel mai rău moment); 3. punctul macaz (întîmplarea ce i-a dat vieții o nouă direcție); 4. cea mai veche amintire conștientă (senzații și gînduri legate de ea); 5. o amintire importantă din copilărie; 6. o amintire importantă din adolescență; 7. o amintire importantă din perioada adultă (după 21 ani); 8. o altă amintire importantă care nu e legată de o anumită perioadă de viață.

Al treilea pas constă în **denumirea a patru persoane importante pentru propria viață**. Trebuie ca măcar una dintre persoane să nu aparțină familiei. Fiecare din aceste persoane trebuie caracterizată și subliniată semnificația pe care o are fiecare în propria viață.

Aceste persoane importante din relațiile noastre cu ceilalți sînt "**materia primă**" pentru modelele de rol, care influențează comportamentul și orientarea noastră. De asemenea, pe lângă cei patru oameni care au influențat direct și personal propria viață, se pot menționa idolii sau modelele ideale, care au servit drept obiecte de identificare, jucînd într-o anumită perioadă un rol important în viața personală.

După aceste prime structuri ale trecutului și prezentului se face pasul următor, ce constă în **elaborarea unui plan de viață pentru viitor**. Ce se va întîmpla în viitor? Ce decizii avem de luat? Ce vise și dorințe vor fi realizate? Vizează aceste dorințe autorealizarea și autoafirmarea, sau intimitatea, dragoștea și securitatea personală?

Al cincilea pas constă în **tematizarea problemelor și greutăților împlinite**. Fiecare viață conține situații conflictuale, întrebări încă fără răspuns, griji și "zile negre". Două astfel de pro-

bleme acute în prezent trebuie abordate detaliat: istoria lor, încercările de rezolvare, planurile de viitor. În analiza problemelor și conflictelor trebuie evitată suprainterpretarea: nu orice stres sau ceartă are semnificație în povestea vieții, ci doar acele probleme care ne ating interiorul, ne influențează viața.

Pasul următor este **analizarea propriei ideologii despre lume și viață, a sistemului personal de valori**; în ce măsură convingerile religioase și politice proprii influențează povestea vieții.

Ultimul pas în sistematizarea cercetărilor despre mitul personal constă în **căutarea unei teme fundamentale, ceea ce formează leitmotivul romanului vieții noastre**. Care este ideea căreia i se subordonează întreagă noastră viață și care străbate ca un fir roșu toate capitolele și episoadele ei? În ce constă propriul nostru mit?

Dezvăluirea și povestirea propriei vieți pune în lumină motive și teme centrale, raporturi și relații, stabilește o traiectorie personală și conferă identitate persoanei, care învață să-și accepte viața ca un întreg.

Miturile personale ne leagă cu narațiunile mai mari ale mediului social și culturii noastre. Fără această apartenență conștientă la proiectele mai mari ale societății, fără integrarea motivelor și scopurilor vieții personale în contextul mai larg al motivelor și scopurilor comunității de apartenență, căutarea propriei povești a vieții rămîne un simplu act de narcisism. ■

(Traducere și adaptare după articolul cu același nume, de Heiko Ernst, din revista germană "Psychologie heute", februarie 1994)

* **Diana Luță**,
studentă,
Universitatea București

“Lacrimile tuturor popoarelor sînt lacrimi adevărate”

Patria minorităților etnice din spațiul carpatic este România. În această patrie ne-am născut, ne-am format cultura, am avut prilejul să ni se aprecieze corect capacitățile fără vreo discriminare, să urcăm treptele valorice și să ne legitimăm social.

Dar considerînd că cel care își reneagă obîrșia își neagă însăși identitatea, ne-am păstrat cu pioșenie relația spirituală cu meleagurile unde s-au născut, au trăit părinții și strămoșii noștri, cu credința lor religioasă, cu tradiția, limba și cultura lor.

Legătura cu patria noastră, România, ne-a îndemnat să rămînem inexorabil legați de ea, trăind alături de români în cea mai bună armonie și frăție și luînd parte, ca și ei, la zilele negre și nopțile albe care s-au abătut peste această țară, fără gîndul de a o părăsi vreodată. Aici ne vom sfîrși zilele și aici vor trăi mai departe, în căsătorii, cel mai adesea mixte, copiii, nepoții și strănepoții noștri.

Anticii greci, navigatori consacrați, exprimau acest sentiment prin cuvintele: “*opu ghis che patris*” (unde este țărîmul, acolo este și patria); romanii, mai pragmatici, căutau locul cel mai bun, avînd dictonul: “*ubi bene ibi patria*”; englezii, care nu s-au implicat niciodată sufletește în coloniile lor, în mod altruist, alături de popoarele cucerite, socoteau că, deși fizic au ple-

cat de pe insula lor, sufletește au rămas acolo: “*home is there the heart is*”.

Deoarece problemele minorităților și eventualele conflicte interetnice, sînt, astăzi, actuale, consider utile următoarele precizări ca dezerate:

- ◆ o conviețuire temeinică nu e coordonată numai de legi și constituție, ci și de tradiție și toleranță, nesupunîndu-se nici unei constrîngerii legitimate, dar nedeliberate de individ;

- ◆ legea omeniei, presupunînd comportamentul bilateral sub formula respectului reciproc la oamenii egali în drepturi, și nu neapărat legea scrisă a minorităților cu acordarea de mai multe sau mai puține drepturi majorității;

- ◆ anihilarea propagandei fanaticilor și extremiștilor din ambele părți, respectînd ideea logică a conviețuirii pașnice și nu a provocării;

- ◆ îndemnarea profesorilor de istorie ca în expunerile lor să susțină resocializarea majoritate-minoritate și, în general, optima funcționare a relațiilor de bunăvoință între oameni, accentuînd nu divergențele, ci convergențele și scoțînd în evidență caracterele pozitive ale fiecărui popor și mai ales ale vecinilor, căci așa cum spunea Ernest Renand: “Lacri-

mile tuturor popoarelor sînt lacrimi adevărate”, acesta fiind șensul vocii tuturor popoarelor din casa comună, cum îl vedea și Diogene în antichitate;

- ◆ obligația ca prelații confesiunilor religioase să insiste în formula că există un singur Dumnezeu, indiferent de modul de adresabilitate și prosternare;

- ◆ evitarea oricărui mesaj malefic intercomunitar prin mass-media sau altă modalitate;

- ◆ considerăm separatismul cultural o greșeală care creează *ex-incipio* divergențe în idealurile generoase comune și o daună a tezaurului culturii generale. Cultura minorităților trebuie integrată culturii generale a cetățenilor țării;

- ◆ combaterea sfidării și aroganței etnice unilaterale a intelectualității, care împinge opinia publică spre un naționalism univoc, adesea greșit înțeles de populație, și care îl transformă în xenofobie ce ușor poate aluneca spre șovinism;

- ◆ trebuie evitate răscolirea și reamintirea fanatică prin mass-media a divergențelor trecutului care, dacă și-au avut motivațiile lor în vremea respectivă pentru oamenii care au trăit cu multă amărăciune și chin, creează astăzi pentru noi și, mai ales, pentru tineri, porniri anacronice și generează sentimente adverse de ură interetnică până la gelozie - așa cum se întîmplă în Iugoslavia, Rwanda, Irlanda. ■

Dr. Anton Nicolau,
deputat al elenilor în
Parlamentul României

Știți să convingeți?

A convinge este o artă.

Cum o exercitați: cu siguranță, cu ardoare sau cu perseverență?

1. Conduceți o expediție polară. Echipajul vă apreciază, deoarece...

- A. Sînteți îndrăzneț.
- B. Sînteți sincer.
- C. Sînteți generos.

2. Vă place un film, dar cel mai bun prieten îl detestă, ceea ce vă face să fiți:

- A. Furios.
- B. Încăpăținat.
- C. Vorbăreț.

3. Nereușind să vă convinăgeți vecinul să vă împrumute pe loc pick-up-ul...

- A. Așteptați pînă a doua zi dimineață.
- B. Vă adresați altui vecin.
- C. Bateți cu pumnul în masă.

4. Cînd erai copil, ce spuneai mamei pentru a putea merge la o zi onomastică?

- A. "Ne va aduce acasă, cu mașina, tatăl unui coleg".
- B. "Ești de acord, mamă, bineînțeles!".
- C. "Mămică, dar asta mi-ar face o plăcere deosebită!".

5. Cum procedați pentru a-i câștiga total pe cei din jur?

- A. Îi convingeți că acțiuneați spre binele lor.
- B. Îi luați prin surprindere.
- C. Le promiteți luna de pe cer.

6. Dacă ați fi un strălucit avocat. La tribunal, v-ați apăra clienții, deoarece...

- A. Le cunoașteți temeinic dosarul.
- B. Știți să pledați foarte bine.
- C. Reușiți să emoționați jurații.

7. Discutați ferm cu prietenii dumneavoastră. Sînteți influențat de cei care...

- A. Debordează de entuziasm.
- B. Sînt mai obraznici decît dumneavoastră.
- C. Nu vă cer părerea.

8. Oamenii care nu reușesc niciodată să vă amăgească sînt...

- A. Imprudenți.
- B. Ipocriți.
- C. Pretențioși.

9. Sînteți un cavalier din evul mediu. Ce faceți pentru a câștiga încrederea seniorului?

- A. Capturați șeful dușmanilor dumneavoastră.
- B. Vă țineți cu fidelitate promisiunile.

- C. Apărați pe cei sărmani și slabi.

10. Văru! dumneavoastră să săriți cu parașuta. Reușește să vă convingă, deoarece este...

- A. Rezistent ca o broască țestoasă.
- B. Răbdător ca un bitlan.
- C. Încăpăținat ca un catir.

11. Sînteți sigur că ați reușit să convingeți un adult abia atunci cînd spune:

- A. "Te cred!"
- B. "De acord!"
- C. "Ai câștigat!"

12. Visați să fiți ales căpitănul echipei dumneavoastră de baschet. Ce le spuneți membrilor echipei?

- A. "Vă voi face să câștigați!"
- B. "Sînt jucătorul cel mai puternic!"
- C. "Sînt cel mai bun prieten al vostru!"

Consultînd tabelul care urmează, bifați, pentru fiecare întrebare, litera care corespunde răspunsului dumneavoastră.

Numărați căsuțele însemnate (cînd litera este subliniată, numărați două puncte). Citiți interpretarea corespunzătoare liniei cu punctaj maxim.

Știți să convingeți?	Întrebări											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Cu siguranță	a	a	c	b	b	a	c	c	a	c	c	b
Cu ardoare	c	b	b	a	a	c	a	b	c	b	a	c
Cu perseverență	b	c	a	c	c	b	b	a	b	a	c	a

Interpretarea
rezultatelor

● **Cu siguranță.** Nu vă place să vă lăsați la voia întâmplării. Nu avansați decât atunci când sînteți siguri de câștig, avînd toate atuurile de partea dumneavoastră. În mod firesc, forța de care dați dovadă impresionează pe ceilalți. Estimați că este suficient să le dați dovezi pentru a le obține încrederea. În ochii dumneavoastră, faptele valorează mai mult decît promisiunile. Deviza dumneavoastră este "a învinge pentru a convinge".

● **Cu ardoare.** Entuziasmul vă face nerăbdător: în timp ce vă aprindeți pentru o idee, nu suportați ca ceilalți să vi se opună. Sînteți plin de energie pentru neutralizarea celor care ar vrea să vă descurajeze. Puneți aftea pasiune, încît aceștia termină prin a ceda. Ați fi capabil să escaladați munții pentru a-i ajuta pe cei care v-o cer. Deviza dumneavoastră este "a îndrăzni pentru a convinge".

● **Cu perseverență.** Renunțați rareori la ideile dumneavoastră sau la scopurile pe care vi le-ați fixat. Sînteți obstinat, viclean și inventiv: nu ezitați niciodată să multiplicați tratativele pentru a-i convinge pe ceilalți. Vă spargeți capul pentru a găsi un argument care aduce decizia. Doar din cauza oboseții reușește cineva, uneori, să vă smulgă un acord sau să îl luați de partea dumneavoastră. Deviza dumneavoastră este "a rezista pentru a convinge". ■

Traducere și adaptare:
Corneliu C. Tocan,
Iulia Dumitriu

Al XXIII-lea Congres de Psihologie Aplicată (Madrid, Iulie 1994)

Manifestare științifică de înaltă ținută, congresul s-a desfășurat pe multiple planuri paralele, orice alegere frustrîndu-ne prin renunțările implicate. Astfel, simultan au avut loc 19 simpozioane distincte: Psihologie organizațională, Assessment Psychology (diagnoza, teoria testelor etc.), Psihologia mediului, Psihologie educațională, instrucțională și școlară, Gerontologie aplicată, Psihologia sănătății, Psihologie și dezvoltare națională, Psihologie economică, Psihologie și justiție, Psihologie politică, Psihologie și limbaj, Istoria psihologiei aplicate, Cercetări evaluative, Psihologia sportivă, Psihologia ca profesie, Psihologia în serviciile sociale, Psihologia circulației pe drumurile publice, diverse alte domenii ale psihologiei aplicate (reprezentări sociale, stereotipuri etc.).

Menționăm că fiecare dintre acestea a avut structura sa proprie, divizîndu-se în conferințe, workshop-uri, simpozioane, sesiuni tematice, expoziție de postere, sesiuni de rezolvare de probleme. A existat o expoziție permanentă a editorilor de carte de specialitate, a creatorilor și distribuitorilor de software cu aplicație în domeniul și a distribuitorilor de teste psihologice.

Ca observații generale asupra lucrărilor prezentate, am remarcat un interes special (și într-o continuă creștere, de altfel) pentru țările din Europa de Est. Astfel, cercetătorii sînt tot mai pregnanți atrași de modificările pe plan psihologic - la nivel individual sau colectiv - pe care le implică tranziția. Am avut ocazia să asistăm la prezentarea unor studii interesante obiective și mai ales științifice, precum și la jalnice lamentări cu scop publicitar, de tip exhibiționist și victimoid; astfel, atitudinea paternalist-sfătuitoare a cercetătorilor vestici devine explicabilă aînt timp cît cercetătorii autohtoni (nu români) își declară neputințele (de exemplu, studiul doamnelor V. Bondarovskaia, Ucraina, și J. Weinhold, SUA, cu titlul: "Influența comunismului asupra eficienței psihologiei și culturii popoarelor din Europa de Est", conform căruia Homo postcomunismus este, prin comparație, pe o treaptă inferioară de dezvoltare și trebuie intens ajutat).

Un rol aparte și responsabil revine psihologiei organizaționale și psihologiei economice, prin studiile și analizele efectuate asupra problemei manageriatului în general și, în particular, în condițiile tranziției către o economie de piață, dar mai ales prin soluțiile propuse. După cum era de așteptat, psihologia organizațională a dominat, acoperind mai mult de o treime din lucrările congresului.

A fost o plăcere să descoperim că din România au fost prezente cîteva lucrări individuale sau în colaborare cu diverse institute europene și, mai ales, să constatăm că au fost apreciate.

Într-un context mondial "fierbinte", credem că este important să amintim că un nou domeniu de interes se conturează în cadrul psihologiei politice: "Contribuțiile psihologiei la pacea lumii" (Peacemaking Psychology); menționăm aici intervențiile: M. Wessel, Ashland, SUA, V.S. Ageiev, Universitatea din Moscova, H.N. Blumberg, Universitatea din Londra. În general, psihologia politică a fost reprezentată prin studii axate pe naționalism, extremism, raporturile nivel economic/agresivitate, refugiați, participarea politică și mișcările sociale, postcomunismul și psihologia politică, impactul războiului asupra copiilor. Din cadrul psihologiei economice menționăm cercetările asupra comportamentului consumatorului economiei subiective, asupra zvonurilor comerciale și asupra semnificației banilor. ■

Alina Rucai, Universitatea Trier, Germania

Știința psihologică: progres, probleme și perspective

(Chișinău, octombrie 1994)

La începutul lunii octombrie a.c., a avut loc la Chișinău, Republica Moldova, în organizarea Universității Pedagogice "Ion Creangă" și a Facultății de Psihologie și Psihopedagogie Reabilitară, **Conferința Internațională de Psihologie, cu tema: "Știința psihologică: progres, probleme și perspective"**.

La lucrările conferinței au participat cadre didactice universitare, cercetători (psihologi, pedagogi, defectologi) și studenți din Republica Moldova (de la Universitatea Pedagogică "Ion Creangă" și Universitatea de Stat din Moldova, precum și de la Universitatea "Alec Russo" din Bălți); din România (de la Institutul de Psihologie al Academiei Române și Institutul de Științe ale Educației al Ministerului Învățământului din București; de la Universitatea "Al. I. Cuza", Institutul de Științe Socio-Umane și Universitatea Tehnică din Iași); din Federația Rusă (de la Universitatea de Stat din Moscova și Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg).

După deschiderea conferinței de către decanul Facultății de Psihologie și Psihopedagogie Reabilitară, a urmat cuvântul de salut al ministrului adjunct al Învățământului și cel al organizatorilor - prof. univ. dr. Ion Guțu, rectorul Universității "Ion Creangă", și prof. univ. dr. Otilia Stamatîn, șeful Catedrei de Psihologie.

În ședința plenară au susținut referate: prof. univ. dr. Adrian Neculau (Univer-

sitatea "Al. I. Cuza" - Iași), "Tendențe și orientări în psihologia socială contemporană"; dr. Vitalii Paniușchin (Universitatea de Stat din Moscova), "Principii complementarității în înțelegerea realității și în adoptarea deciziilor"; dr. Stroe Marcus (Institutul de Psihologie al Academiei Române), "Empatia ca trăsătură de personalitate", și prof. dr. Valentina Liaudia (Universitatea de Stat din Moscova), "Dezvoltarea personalității elevilor și profesorului în sistemul învățământului public".

Lucrările conferinței s-au desfășurat în cadrul a patru secțiuni, și anume: **Psihologia cognitivă și psihologia pedagogică; Psihologia dezvoltării și educației personalității; Psihologia socială; Psihologia specială.**

Comunicările prezentate în secțiuni au cuprins un evantai larg de probleme, relevând preocupări de mare actualitate în această frământată perioadă de tranziție, atât cu caracter teoretic și experimental, cât și cu caracter concret aplicativ, ale cercetătorilor și cadrelor didactice. Spațiul nu ne permite enumerarea acestora.

Ne vom referi la cercetătorii de la Institutul de Psihologie al Academiei Române, care au susținut comunicări în două secțiuni. Astfel, în secțiunea Psihologia cognitivă și psihologia pedagogică, dr. Gheorghe Iosif a prezentat comunicarea "Analiza cognitivă necesară învățării activității profesionale", iar dr. Grigore Nicola "Alternativa

creativistă în învățarea umană: metodologie și practică".

În secțiunea Psihologia socială, Ruxandra Gherghinescu a susținut comunicarea "Identificarea cu grupul și empatia în și intergrupală"; Doina-Ștefana Săucan "Comunicarea de tip empatic și literatura" (în colaborare cu dr. Stroe Marcus); dr. Ion Mânzat "Psihologia sinergetică - un nou orizont neoclasic", iar Maria Moțescu "Reprezentarea socială a identității naționale a românilor" (în colaborare cu prof. univ. dr. Septimiu Chelcea, Ruxandra Gherghinescu și Ruxandra Chirana).

Prin tematica abordată, conferința a deschis largi posibilități de cooperare științifică și a permis o mai bună cunoaștere reciprocă între cercetători și participanți.

Conferința, organizată exemplar, a relevat interesul cercetătorilor pentru o problematică psihologică modernă, cu implicații vădite asupra viații sociale și perioadei parcurse de toate țările din Est.

Dar în afara programului științific propriu-zis, organizatorii conferinței, al cărei suflet au fost prof. univ. dr. Otilia Stamatîn - șeful Catedrei de Psihologie - și conf. univ. dr. Igor Racu - decanul Facultății de Psihologie, au asigurat participanților un interesant și bogat program cultural. S-a făcut o excursie la locuri istorice, respectiv la Mânăstirea Căprina, construită de voievodul Ștefan cel Mare; s-a participat la "Ziua orașului Chișinău" (9 octombrie) și a fost vizionat un spectacol la Opera de Stat din Chișinău.

Gazetele noastre au confirmat încă o dată tradiționala ospitalitate specifică fraților noștri moldoveni. ■

Maria Moțescu,
Institutul de Psihologie

Al VIII-lea Congres Internațional de Psihologia

În 1994, Asociația Psihologilor de Psihologia Muncii de Limbă Franceză a sărbătorit 14 ani de existență. Creată în 1980, la inițiativa prof. Pierre Goguelin, asociația a permis întâlnirea periodică și colaborarea psihologilor din domeniu, vorbitori ai limbii franceze. În acest an, congresul a fost organizat la Universitatea din Neuchatel, Elveția, prin străduința profesorilor M. Rousson, C. Lemoine (președintele Asociației), M. Thiebaud. Programul științific a inclus sesiuni de comunicări orale, postere, simpozioane și ateliere. Comunicările orale și prezentările de postere s-au desfășurat, ca toate lucrările congresului, într-un timp perfect cronometrat (o oră și jumătate pentru trei comunicări, urmată de o pauză de 15 minute).

Enumerăm principalele teme: gestiunea resurselor umane; mobilizarea resurselor umane și schimbările organizaționale; intervenția și consilierea psihologică și psihosociologică în organizații; muncă, sănătate, prevenire; șomaj, timp de lucru, flexibilitate; viața profesională și viața particulară; economii în transformare și psihologia muncii; consiliere la locul de muncă și în afara lui; tinerii și munca; muncă și handicap; psihologie și filozofie.

În cadrul simpozioanelor s-au dezbătut următoarele teme: interacțiuni sociale și sisteme de mediatizare în mediul profesional; valori ale muncii, procese decizionale și adaptare profesională; consiliere profesională; analiza practicilor de evaluare; inserția socială, profesională și gestiunea propriei meserii; psihologul muncii în fața persoanelor handicapate; grupuri de muncă și echipe informale; de la model la metamodel în organizarea întreprinderilor, cum să trecem de la fond la formă.

Atelierele au avut 2 teme: cultură și comunicare; economii în tranziție, în transformare. Cu o participare numeroasă, peste 500 de psihologi vorbitori ai limbii franceze, Congresul a permis 336 comunicări care vor fi incluse într-un volum.

Din partea psihologilor români trebuie remarcată și subliniată prezența celor 14 studenți din anul IV, Secția psihologie industrială și organizațională, de la Universitatea "Babeș-Bolyai" din Cluj. Posibilitatea de a fi prezenți la lucrările unui congres internațional în domeniul lor de specializare le oferă un plus de informație, o cunoaștere a situației cercetărilor și poziției practicienilor, ca moment al "debutului" profesional.

Comunicările participanților români au suscitat interesul, barometrul sensibil al acestuia fiind numărul de întrebări cu care am fost "bombardați". În ordine alfabetică, au participat: Margareta Dincă - cercetător științific, Institutul de Psihologie al Academiei Române, cu lucrarea: *Stil de viață și performanță creativă în adolescență*; Nicolae Jurcău - profesor, Universitatea Tehnică Cluj, cu lucrarea: *Răspîndirea cunoștințelor psihologice și psihosociologice în România* (poster); Adrian Neculau - profesor, Universitatea "Al.I. Cuza"-Iași, cu lucrările: *Rezistența la schimbare în câmpul socio-profesional românesc* și *"Omul nou" și comportamentul organizațional* (poster); Horia Pitariu - profesor, Universitatea "Babeș-Bolyai"-Cluj, cu lucrările: *Încrederea - o componentă atitudinală în interacțiunea om-calculator și Stresul profesional la ingineri, în situație de tranziție socio-politică* (postere); G.V. Todea - psiholog, Centrul de asistență psihologică C.F.R. Timișoara, cu lucrarea: *Un model psihologic de clasificare a profesiilor de performanță pentru securitatea circulației feroviare* (poster). De asemenea, a mai participat Ana Costin - informatician, Societatea de Servicii Informatiche București, cu lucrarea *Gestiunea resurselor umane în informatică*. ■

Congresul, desfășurat la Neuchatel, 31 august - 2 septembrie 1994 a vizat implicarea cercetătorilor și a practicienilor în asistența psihologică a factorului uman, cu referire la transformarea societății. Programele de asistență au urmărit atât optimizarea, cât și disfuncțiile procesului de transformare. În acest fel psihologia activităților profesionale nu se sectorizează la persoană, ci vizează sistemul, organizarea acestuia prin prisma factorului uman implicat. Acesta câștigă noi competențe pentru a menține fiabilitatea sistemului în transformare.

În cele trei zile ale congresului, am avut posibilitatea să audiez comunicări în cadrul celor 8 teme, 10 simpozioane și 2 ateliere. Fluxul desfășurării a fost foarte precis. Fiecare temă a fost organizată pe secțiuni de o oră și treizeci de minute, unde se comunicau 2 - 3 cercetări, urmînd discuțiile generate de acestea. Mijloacele ultramoderne de comunicare au funcționat fără cusur, contribuind la tonusul optim al schimbului de informație.

Tema congresului a fost: **Psihologia muncii și transformarea societății**.

Cert este că lumea se schimbă, iar psihologii sînt solicitați să participe la această schimbare. Lista participanților a cuprins 410 specialiști din 24 de țări: Franța, Elveția, Canada, România, Belgia, Italia, Rusia, Ungaria, Polonia etc.

De fapt 46 de universități de pe mapamond au fost reprezentate la acest congres. Aceste universități au confirmat că dispun de programe de cercetare solicitate de diverse structuri și sisteme organizaționale aflate în transformare. Soluțiile oferite de psihologi în urma cercetărilor au o certă aplicabilitate. Major-

Margareta Dincă, Institutul de Psihologie

ritatea cercetărilor au avut un caracter operațional. Psihologii au câștigat și câștigă noi valențe pentru statutul lor, devenind veritabili agenți de schimbare. Ei pot soluționa competent probleme de gestionare și mobilizare a resurselor umane, inclusiv prin programe de consiliere a factorilor manageriali, cu referire la activitatea socio-profesională în schimbare, la stresul profesional, la șomaj, viață privată, stiluri decizionale, adaptare, evaluare, handicap profesional, stiluri de comunicare etc.

Fiind psiholog în sistemul sociotehnic feroviar, nu pot să nu amintesc despre contribuția la acest congres a colegilor mei, psihologii feroviari europeni, mai ales a celor francezi. Aceștia au participat cu 5 comunicări privind cercetări cu caracter operațional: reclassarea psiho-profesională a persoanelor inapte sau handicapate în activități profesionale adecvate, validarea unor baterii de teste aplicate și prelucrate cu ajutorul cal-

culatorului electronic în scopul selecției, rezultatele activității unor grupuri de specialiști, cu caracter preventiv, în scopul menținerii "fiabilității umane" în sistemul sociotehnic feroviar (siguranța circulației) etc.

În sinteză, frământările sociale ale lumii de azi și de mâine, evoluția tehnologică rapidă, dar mai ales problematica omului în acest context țin și de domeniul psihologiei. Sistemul concurențial solicită câștigarea de noi competențe, mai ales decizionale, dar și executive. Personalitatea umană trebuie să suporte aceste schimbări, noi o putem pregăti, forma, exilia, reevalua pentru aceste exigențe. Se impun modificări conceptuale nu numai în formă, ci și în conținut, de pildă reconsiderarea concepției psihotehnice în contextul asistenței psihologice, concept ce nu este tributary unor abordări cu efecte iatrogene și face din psiholog un expert care este în permanență alături de cel asistat.

Psihologia cognitivă este unul din punctele de plecare, un mod nou de înțelegere și abordare a persoanei în context profesional înalt tehnologizat, cu condiția să nu fie desprinsă de structurile intime ale personalității. Cu alte cuvinte, cognitivul poate fi abordat și prin prisma afectivă, mod de lucru necesar în consilierea organizațională, managerială, dar mai ales în cea a șomerului, a persoanelor de vîrstă a treia, a adolescenților și a individului stresat de schimbare.

Apropierea de omul real devine astfel o necesitate cu caracter metodologic și deontologic a psihologului al cărui statut trebuie reconsiderat și la noi. ■

Psiholog
Gelu V. Todea,
Centrul regional de
asistență psihologică
C.F.R. Timișoara

**SOCIETATEA
ȘTIINȚĂ & TEHNICĂ S.A.**

Societate cu capital de stat funcționând sub egida
Ministerului Cercetării și Tehnologiei, înmatriculată în
Registrul Comerțului cu nr. J/40/6775/1991.

Consiliul de administrație
Ioan Albescu, Cornelia Gheorghe, Constantin Petrescu

PSIHOLOGIA **Anul IV Nr. 6 (22)**

Revistă editată de Societatea „Știință & Tehnică” SA
în colaborare cu Asociația Psihologilor din România.
Președinte: prof. univ. dr. **Mihai Golu**

REDACTOR-ȘEF: Adina Chelcea
DTP: Marius Burulanu
CORECTURĂ: Lia Decei
DIFUZARE: Cornel Daneliuc, Mugurel Nițulescu
(telefon: 617 72 44 sau 617 60 10, interior 1151)
ADRESA REDACȚIEI: Piața Presei Libere nr. 1,
București, cod 79781
TELEFON: 617 72 44 sau 617 60 10,
interior 1151 sau 1208. **FAX:** 617 58 33

CONSULTANȚI ȘTIINȚIFICI: prof. univ. dr.
Septimiu Chelcea, lector univ. dr. **Irina
Holdevici**, dr. **Stroe Marcus**, dr. **Ion Mânzat**,
dr. **Grigore Nicola**, dr. **Aurora Perju-Liiceanu**,
lector univ. dr. **Mihaela Roco**

TIPARUL: Tipografia INTERGRAPH
TELEFON: 769 35 68

*La
Multi
Ani
1995!*